

2988

4984.

ავთ. მისიონარული

თ ა ვ ა ლ ი

ი ლ ი ა ჭ ბ კ ჭ ბ კ ბ ა ბ ბ

და იმისი

ძოღვაწეობა

კ. 704
2

იმას ვერა ჭგავს ვერავინ, გრძნობის მცოცხლეზი მწერალი,
 რომია, ოდეს განრისხდეს მარად ქმობისა მღერალი,
 იტყვის მჭევრსა და გზიანსა, ეპურია მართლის მწვერვალი,
 ურის გულ-წრფელი, ზნე ქველი, მზნე, მსროლი, მოუფერალი.
 (საამდროო ამიყანა)

ტფილისი

სტამბა ე. ი. ხელიაძისა. საბ. ქუჩ., საყუო. სახ. № 4.

1892

89 . H. 09

კლ. ზარბაზნაძე

საქართველოს
საბჭოთავო
ბიბლიოთეკა

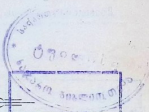
809+92

თ ა შ ა ლ ი

ილია ჭავჭავაძე

და იმისა

მოღვაწეობა

საბჭოთავო ბიბლიოთეკა №	2988.
ფურცელი №	4982.

ტფილისი

სტამბა ე. ი. ხელაძისა, სამ. ქუჩ., საფე. სპ. № 4.

1892

Handwritten text in Georgian script at the top left of the page.

Handwritten text in the center of the page, possibly a date or reference number.

Large, faint, mirrored text in the middle of the page, likely bleed-through from the reverse side.

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 31 Марта 1892 года.

6338 2000
333793337 200

Типографія Е. И. Хеладзе, Сапер. ул., соб. д. № 4.

იმას ვერა ჰგავს ვერავინ, გრძნობის მცოცხლეები
 მწერალი,

ლამია, ოდეს განრისხდეს მარად ძმობისა მღერალი,
 იტყვის მჭევრსა და გზიანსა, უპურია მართლის მწვერვალი,
 არის გულ-წრფელი, ზნე-ქველი, მხნე, მსრბოლი, მოუ-
 ფერალი.

(საამდროოდ ამიციანა)

ს რა არის, რა ლექსია? რა ამიციანაა?
 ვის დაუწერია, სად დაუწერია, ან რის-
 თვის დაუწერია? ამ საკითხავენებს, უეჭველია, სეტყ-
 ვასავეით მოგვაყრის მკითხველი, რომელიც კი ამ პა-
 ტარა წიგნის გადათვალიერებას შუდგება და ამ საკით-
 ხავენების პასუხის პოვნაც ერთი ამიციანაა (ჩვენ გა-
 მოცანა უფრო გვექართულება); დიად, გამოცანაა
 უფრო თავსამტერვეი, უფრო ძნელად მისაბველრი,
 ვიდრე ზემოდ ამოწერილი ლექსი. ეს ლექსად თხზუ-
 ლი გამოცანა თავადაც ცხადია და აეტორი, თუ რე-
 დაქცია, ცდილა ცხადზედ კიდევ ცხადი გაეხადა. ჩა-
 იკითხეთ მართლაც ზემოდამ ქვემომდე პირველი

ასოები თვითყელის სტრიქონისა, განგებ მეტის-მეტად შაეის მელნით ამოწყობილი და გამოვა სახელი იმ კაცისა, რომელსაც ასეთს გუნდრუკს უკმევს ლექსის დამწერი. თუ ისიც გეცოდინებათ, რომ ეს ძველებური ფორმა, აკროსტიხად წოდებული, აეტორს აურჩევია თითქმის ყველა ქართველ მოღვაწეთა ხასიათის აღსაწერად, მაშინ ხომ უოველს ექვს გარეშეა, რომ ეს ლექსი მიეწერება გაზეთის „ივერიის“ რედაქტორს, თ. ილია შავჭავაძეს.

მს ე'ეა, მაგრამ სად იყო დაბეჭდილი ზემოხსენებული აკროსტიხი? ნუ გაიოცებთ, თუ ამ მეორე გამოცანის ახსნას ჩვენ ვიტვირთებთ და გეტყვით, რომ დაბეჭდილია თვით ილია შავჭავაძისავე გაზეთში (იხილეთ „ივერია“, 1891 წ. № 147) და თუ იმისგანვე არ არის დაწერილი, მოწონებული და ნება-დართული ხომაა, როგორც რედაქტორ-გამომცემლისაგან. ნუ გაიოცებთ იმიტომ, რომ ერთ-ერთ ღირსებად თ. ილია შავჭავაძისა ლექსში დასახელებულია გულ-წრფელობა და გულ-წრფელობა კაცმა მარტო სხვის შესახებ კი არ უნდა იგულ-წრფელოს, თავის ღირსებასა და ნაკლულევეანებას თავისევე პირით უნდა აღიარებდეს. მაშ რა დასაძრახისია, თუ მართლა თ. ილია შავჭავაძე იმისთანა კაცია, რომელსაც ბადალი არსადა ჰყავს, თუ შეუდარებელი „გრძნობის მცოცხლები მწერალია“, თუ ლომია მრისხანების დროს, თუ მკვერ-მეტყველი და ლომივით ძლიერია, თუ მართ-

ლის მწვერვალი ხელში უპყრია, თუ ზნე-ქველია, მხნე, მიუტყრალი („მსობოლი“ კი ამ შემთხვევაში არ გვესმის, რას ნიშნავს) — თუ ყველა ეს არის, რატომ არ უნდა სთქვას თუნდ თავისავე გაზეთში? დიალაც უნდა სთქვას და აკი ამბობს კიდევ, მაგრამ ნურაინ გაგვირისხდება, თუ ამ გულწრფელობას გულწრფელობითვე ეაგებთ პასუხს და მოვინდომებთ იმის გარჩევას, ასაბუთებს თუ არა საქვეყნო მოღვაწეობა თ. ილია შავჭავაძისა ამ აკროსტიხის სიტყვებს.

ჩვენ არ შეგვხებოდა სრულიად თ. შავჭავაძის ღვაწლს ლიტერატურაში; ეგ ლიტერატურის ისტორიის საქმეა, თუმცა „ივერიის“ თანამშრომლების კალამი წინაუხსწრობს ამ ისტორიას და ხშირად იმის გაზეთისავე ფელეტონებში ქება-დიდებას უძღვნის იმის ნიქსა და შრომას. აზრი ამ პატარა წიგნისა იქნება მხოლოდ განხილვა თ. შავჭავაძის მონაწილეობისა იმ საზოგადო საქმეებში, რომელიც კი ქართველობას ამ ოციოდ წელიწადში უთაყვებია. ავიღეთ ეს საგნად და ვიციტ კიდევ, როგორ ეუცხოება და შეჰზარავს ჩვენი სიტყვები იმათ, რომელთაც თვალხილულად გაჩხრეკა მათთვის სათაყვანებელ პირის ავკარგიანობისა მიუტყეებელ ცოდვად მიაჩნიათ და ავტორიტეტის ხელ-შეხება შარა-გზაზედ ავაზაკობად. ჩვენ ამათთვის არა ვწერთ და თუნდა ლომსავეითაც განრისხდენ, გვიკისრია მათი რისხვა. ჩვენ ვწერთ იმათთვის, ვისაც სჯერა და სწამს, რომ

ყოველ ავტორიტეტს პატივს უნდა ვცემოდეთ, უნდა ვეზოჯიანობოდეთ, თუნდა ვადიდებდეთ კიდევ იმ დრომდე, ვიდრე ის თავის გაელენასა და ძალას ქვეყნისთვის სასარგებლო საქმეს ახმარებს. მაგრამ თუ ავტორიტეტად მიჩნეულ პირს თავისი თავი ყოველის შემძლებელად, უცოდველ პაპად მოეჩვენება; თუ მოიწადინებს, რომ თავისი „მე“ ყოველ საზოგადო საქმეში გაურიოს, ყველგან იპირველოს და რაკი ძალი ქადილს არ შესწევს, წინ-წაწევის მაგიერად ხელი უშალოს და უკან დააყენოს; თუ ყოველსავე სასარგებლო დაწყებულებას, რაშიაც მათავეობას არ არგუნებენ, ის მტრულად მოეკიდება, — მაშინ ყოველის ნამდვილად გულ-წრფელის და ქვეყნისთვის მზრუნავის მოღვაწის ვალია, სთქვას: „შორს ჩეენგან ამისთანა ავტორიტეტი! უსარგებლო და მენებელ კერპს ვერ ეიწამებთ და არც გვიწამებიაო!“.

* * *

მწერთ ამ სტრიქონებს და ეკისრულობთ არამც თუ ღეენას თ. შავკაეაძის ბრძალ თაყუანისმცემელთაგან, დამარცხებასაც. ღიად, დამარცხებას: ამიტომ რომ, თუ ქართულის ანდაზის ძალით ბატონს პირველი მოჩივარი მართალი ჰგონია, საზო-

გადოება, როდესაც კი გაზეთებში პოლიემიკა იმართებოდა, ეთანხმება იმას, რომელსაც უკანასკნელი სიტყვა ეკუთვნის და თ. შავჭავჭავაძეს «მართლის მწვერვალს» გარდა ხელთ უპყრია ისეთი საშუალება, რომლის ძალითაც შეუძლიან ყოველთვის უკანასკნელი სიტყვა ეკუთვნოს და თავის მოკამათეს ხმა ჩააწყვეტინოს. იგია ერთად ერთის ქართულის გაზეთის რედაქტორი და ყოველდღე შეუძლიან პასუხი აგოს, ვინც კი იმის წინააღმდეგ ან იტყვის, ან დასწერს რასმე. ეს კიდევ ცოტაა: თუ გაბედვ და იმისი მოკმედება კრიტიკულის თვალით გააჩივ, შენი სიტყვები ისეთ სახით ჩაიბეჭდება იმის გაზეთში, რომ წაკითხვის დროს პირველი იწერო და უნებურად იძახო: „ღმერთო მიხსენ ამისთანა „მიუფერებლობისაგანაო!“ როგორ მოვა ამისთანა იარაღის ხელში მჭერელთან გარეშე პირი, თუნდა ცამდე მართალი იყოს და ნამდვილ საბუთებზედ აშენებდეს თავის მსჯელობას; ვისა აქვს შეძლება და მოცალეობა ბროშიურებით და წიგნებით ებაასოს და ეკამათოს ყოველდღიურ გაზეთს?

ეს თუმცა ასეა, მაგრამ, ვიმეორებთ, ჩვენ წინდაწინვე ეკისრულობთ დამარცხებას იმ იმედით, რომ იქნება ოდესმე პირუთენელმა ისტორიამ ჩვენის საზოგადო მოღვაწეობისამ თავისი უტყუარი მსჯავრი დასდოს და ყველას თავის ღირსებისამებრ მიუწყოს.

* * *

ვიდრე თ. შავჭავჭავაძის მოღვაწეობის განხილვას შევეუდგებოდეთ, საჭიროა, მოკლედ თვალი გადავავლოთ ამ ოცის, ოცდახუთის წლის განმავლობაში რა შექმნა ჩვენმა საზოგადოებამ საზოგადო; გამოაცხადა, თუ არა სურვილი წინ-მსვლელობისა და წარმატებისა და ან ეს სურვილი რითი განახორციელა? რომელს წოდებას შეუძლიან ჩვენში საზოგადოებას სათავეში ჩაუდგეს და მის წინ-სვლას ხელი შეუწყოს? ამის პასუხს დიდი თავის-მტერევა არ მოუწოდებთ: გლახაკობას მეტად ბევრი პირადი საზრუნავი აქვს, რომ საზოგადოებრივ იფიქროს, ეპრობის წოდება ჯერჯერობით არ არსებობს და ისტორიის მსვლელობამ ჩვენს თავად-აზნაურობას მიუჩინა მეთაურობა. ავად, თუ კარვად, ეს წოდება წინამძღვრობდა ჩვენს ერს ომისა და ლაშქრობის დროს და მშვიდობიანობაშიაც იმდენი შეძლება და მოცალეობა ჰქონდა, რომ ეს საპატიო უღელი კისრიდამ არ გადაეგდო და პირნათლად ეზიდნა. ბატონ-ყმობის გადაფარდნის დროსაც კი, ე. ი. მაშინ, როცა თავად-აზნაურობას ბნელი და გამოურკვეველი მომავალი ელოდა და არ იცოდა, დღევანდელი დღე რა ხვალეს უქადიდა, — მაშინაც კი მის გუნდში გამოირჩენ თითო-ორი პირი და იკისრეს არამცთუ მარტო მისი წინამძღოლობა, ისიც კი რომ

თავად-აზნაურობის შემწეობით ხელი შეეწყობთ მთელის ხალხის კეთილდღეობისათვის.

შმათერესი ამ პირთაგანი იყო დიმიტრი შიფიანი. ამან ჩააგონა მთელს ჩვენს თავად-აზნაურობას საზოგადო საადგილ-მამულო ბანკის დაარსება იმ ფულის ნაწილით, რომელიც განთავისუფლებულ უძებნის სამაგიეროდ ერგო, რათა ბანკის მოგება მოხმარებოდა მიწის მფლობელთა—თავად-აზნაურთა და მიწის მუშათა—გლებთა საყოველთაო საქიროებას, და ამ აზრის შესრულებისათვის ამ სამაგალითოდ და ენერგიით სავსე კაცმა არაფერი დაზოგა: თავის ფეხით მოიარა მთელი ქართლ-კახეთი და ყველგან აუხსნა თავად-აზნაურობას, თუ რა სიკეთე მოელოდა მასამ საზოგადო საქმის დაწყებით. მხოლოდ იმის ღვაწლსა და შრომას უნდა დაბრალდეს, რომ ძლეული იქმნა ჩვენი ჩვეულებრივი აპატია და სხვის ხელ-შემაყურებლობა. მან მოსჭრა კბილი თავის მკვერმეტყველურის და დაბეჯითებულის ლაპარაკით ქართველურს „არა-გამოვა-რა“ ს, რომლითაც დამცონარებული სხეული თავიდან იშორებს საზოგადო საქმისადმი წახალისებას და თითქმის არაჩაიდგან შექქმნა ისეთი რამ დაწესებულება, რომელსაც ნაყოფად უნდა მოჰყოლოდა ჩვენი ეკონომიური წარმატება და განათლებაში ფეხის ჩადგმა; და მართლაც უბანკოდ ვერ იბოგინებდა ვერც სათავადაზნაურო სკოლა, ვერც სკოლა წინამძღვარიანთ-კარისა და

ვერც სხვა ამგვარი, ქვეყნის სასარგებლოდ განზრახული საქმე.

ბანსეცნებული ყოფიანი ამისთვის ზრუნაედა და ამ აზრით თითქმის მთელ ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურობას, მეტადრე წერილ თავად-აზნაურობას, ბანკში მონაწილეობა მიაღებინა: მოაწერინა ხელი, შეატანინა ფული, დააარსებინა თანხა. სხვა უიმისო იკმარებდა ამას, გადმოსწერდა რუსეთის ერთ-ერთ ბანკის წესდებას, დაამტკიცებინებდა და ჩაიბარებდა გამგეობაში თავმჯდომარეობას. ღიმიტრი შიფიანს ეს არა ჰქონია თავის ცხოვრების საგნად: იმან იცოდა, რომ თუმცა ბანკი სასარგებლო დაწესებულებაა, მაგრამ იგივე ბანკი ბევრს თავად-აზნაურს მამულს ხელიდამ გამოაცლის, თუ ჩვეულებრივი წესდება არ შეიცვალა, და აი იგი ცდილობს ისე შესცვალოს ეს წესდება, რომ ჩვენის თავად-აზნაურობის ზნესა და გარემოებას შეუფეროს. ვინ ამბობს, ამ ძიებამ იქნება ზოგიერთა იმისთანა აზრი ჩააგონა, რაიც აუსრულებელია და შეუძლებელი, მაგრამ განა საყვედურის ღირსია და არა, პირიქით, ქებისა და მადლობისა ის პირი, რომელიც ცდილობდა არა თუ მარტო დაწესებას სასარგებლო საქმისას, იმასაც კი რომ ეს საქმე ჩვენის ყოფა-ცხოვრებისთვის შეეთანხმებინა და შეემციობინა შეძლებისამებრ მისი მანებელი თვისება.

და აი მას აქეთ, რაც ბანკის დაარსების მოუვიდა, ამ აზრის შესრულებამდე და შესრულების შემდეგაც შიფიანი გულის-ტკივილით აკვირდებოდა საქმეს, ებრძოდა სხვა და სხვა საძნელოსა და მათზე მზარეს ბანკის მოქმედებისას და ზოგიერთ შეუძლებელ და აუს'ულებელ ცვლილებათა შორის, იმისთანა ცვლილებასაც უჩრჩევდა, რაც ადვილად ასასრულებელია და მიღებულიც არის მასუკან დაარსებულ სახელმწიფო სათავად-აზნაურო ბანკის წესდებაში.

ეს უკმაყოფილება აწინდლოურად საქმის წარმოებისა შიფიანმა ბეჭდვითაც გამოაცხადა 1886 წ. გაზეთს „ივერიაში“ მაგრამ ამ გაზეთის რედაქტორმა და ამასთანავე შიფიანისაგან დაარსებულის ბანკის გამგებელმა თ. შავჭავაძემ ვერაფერი მასპინძლობა გაუწია თავის მოკამათეს. ზეგონდება მაშინდელი პოლემიკა ამ ორ პირთა შორის, გეგონდება ის ლიტერატურაში უარ-ყოფილი ფანდები, რომელთაც მიმართა თ. შავჭავაძემ მოწინააღმდეგის დასამარცხებლად და ეგრძნობთ, რა უარესს ფანდებს უნდა მოეელოდეთ, თუ თ. შავჭავაძე თავის გაზეთში ჩვენს წინააღმდეგ აღიჭურვა.

*
* *

რაში დაეტყო თ. შავჭავაძის გავლენა ან ბანკს, ან მასთან მჭიდროდ, თუ დუნედ დაკავშირებულს

დაწესებულებას და მართლა კი ისე მხნეობა თ. შავე-
ქავაძე, როგორც აკროსტიხის ავტორი გვარწმუ-
ნებს? მხნეაო, განა ეს საკითხავია! გაიცანით ყოველი-
ვე ჩვენი საზოგადო საქმე და თითქმის ყველგან
თ. შავექავაძეს შეხედებით ან როგორც თავმჯდომა-
რეს, ან როგორც თავმჯდომარის ამხანაგს. «წერა-
კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება» და ის
არის თავმჯდომარე: თბილისის სათავად-აზნაურო
სკოლის საზოგადოება და ის არის თავმჯდო-
მარის ამხანაგი; „ღრამატიულ საზოგადოებაში“
ის იყო დიდხანს თავმჯდომარედ; ბანკის გამგე-
ობის თავმჯდომარე ის არის, გაზეთის რედაქტორი
ის არის და ასე გასინჯეთ ამას წინაღ რალაცა
საზოგადოება არსდებოდა მწვენილეულობის ყიდ-
ვისა და იქაც კი იკისრა თავმჯდომარეობა.....
ამაზედ მეტი სიმხნე-ლა გინდათ, ამაზედ მეტი მუყაი-
თობა და საქმის სიყვარული! მართლა რომ სამა-
გალითო მოღვაწეობაა: მაგრამ ახლა ისიც იკითხეთ,
რას აკეთებს ეს საყოველთაო თავმჯდომარე ან
ერთგან, ან მეორედგან, ან მესამედგან. მაშ.ოსარკვევად
ავილოთ თუნდა, რამდენი კრება ჰქონია თვითეულ
„საზოგადოების“ გამგეობას ამ უკანასკნელ სამის
წლის განმავლობაში და რამდენჯერ დასწრებია ამ
კრებებზე თ. შავექავაძე.

«წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოე-
ბას 1889 წელიწადში ჰქონია 35 კრება, თ. შავექა-

ეძე დასწრებია 4-ჯერ; 1890 წ. ჰქონია 26 კრება
თ. ჭავჭავაძე დასწრებია 1-ჯერ; 1891 წ. ჰქონია
36 კრება თ. ჭავჭავაძე დასწრებია 3-ჯერ.

მეორე, სათავად-აზნაურო სკოლის საზოგადოე
ბის გამგეობას, 1889 წ. მაისიდან (როცა თ.
ჭავჭავაძე ამორჩეულ იქნა თავმჯდომარის ამხანაგად)
წლის დასასრულამდე ჰქონია 9 კრება, თ. ჭავჭავაძე
დასწრებია 3-ჯერ; 1890 წ. ჰქონია 20 კრება, თ.
ჭავჭავაძე დასწრებია 1-ჯერ; 1891 წ. ჰქონია 9 კრე
ბა, თ. ჭავჭავაძე არც ერთხელ არ დასწრებია. ღრა-
მატიულ საზოგადოებას თ. ჭავჭავაძე თავმჯდო-
მარეობდა ორსა თუ სამს წელიწადს ამ ხუთიოდ
წლის წინად და იქნება კრებებზედაც ესწრებოდა,
არ გვახსოვს, მაგრამ ვაი ამ დასწრებასაც! ეს
„საზოგადოება“, რომელსაც დამტკიცებული წეს-
დება აქვს და მრავალი ძვირფასი უფლება, კინალამ
დაიხურა თ. ჭავჭავაძის ხელში და მიხრწნილი, ლო-
ნე-გამოლოებული, სხვებს რომ არ ეპატრონათ და პა-
ტარა სული არ ჩაედგათ, აქამდე სამარეს იქნებოდა
მიბარებული, რადგან საზოგადო კრებაც კი არა
სდგებოდა თ. ჭავჭავაძის ხელში და საზოგადოებამ
არაერთარი ანგარიშისა არა იყოღარა.

იტყვიან, ეს უმნიშვნელო ბრალი არის და კრე-
ბებზედ დაუსწრებლობა კიდევ არ ამტკიცებს გულ-
ხელ-დაკრეფას და გულ-გრილობასაო. იქნება, თ.
ჭავჭავაძე სათავად-აზნაურო სკოლაში ისე დადიოდა,

გაკვეთილებს, ან ეგზამენებს ესწრებოდა; ან „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კანცელარიაში მუშაობდა, ან პიესებს ათვალთვრებდა, სწერდა; ერთის სიტყვით, იქნება ორჯერ-სამჯერ ესწრებოდა კრებას, მაგრამ დასწრების დროს ერთი ათად მეტს აკეთებდა სხვებზედ, რომელნიც ყოველთვის დაიარებოდნენ. თ. ჭავჭავაძის მომხრეთ მოაგონდებათ მისგანვე წარმოთქმული სიტყვა, რომ ერთ კაცს შეუძლიან ერთის თითით იმდენი ასწიოს, რასაც სხვანი ორის ხელით ვერ ასწიევენო და შეიძლება სთქვან, იქნება ერთის სიტყვით, ერთის ჩაყვით, რომელიმე ახალის აზრის ჩაგონებით თ. ჭავჭავაძეს მეტი გაუკეთებია, ვიდრე სხვებს მთელ თვეობით მუშაობითაო; მაგრამ ამის მოქმელთ შეგვიძლიან თამამად ეუპასუხოთ, რომ გარეშე უსაქმობასთან და კრებებზედ დაუსწრებლობასთან შეერთებულია სრული შინაგანი უსაქმურობაც, სრული უაზრობა, სრული უშინაარსობა. III. ჭავჭავაძე არც ერთხელ არ დასწრებია არც გაკვეთილებს, არც ეგზამენებს სათაეად-აზნაურო სკოლაში; ახლოც არ გაუელია „წერა-კითხვის საზოგადოების“ კანცელარიასთან, თუ არ ბანკში მიმავალს და ვერც ერთ საქმეში ვერ შეხვდებით რაიმე სასარგებლო წინადადებას, საზოგადოებისათვის რაიმე სასარგებლო აზრს მისგან აღძრულს და შესრულებულს.

მაშ რა თილისმით, რა ძალითა და მანქანე-

ბითა ხდება, რომ არავითარი საზოგადო საქმე უჭებე ქვეყნოდ არ დაიწყება? იმავე თილისმითა, და ძალით, რა ძალითაც თაყვანისცემასა და პატიეს არ აკლებს დიდხანობამდე ბრბო ერისა ერთხელ რაიმე გარეშე მიზეზის გამო ღმერთად მიჩნეულ კერპს.

თ. ქვეყნადეს რომ ჰკითხოთ, ამაყად მოგიგებთ: რა ჩემი ბრალია, რომ ხალხი აგრე პატიესა მცემს და ყველგან პირველობას მაკუთვნებსო; ალბად ღვაწლი და სამსახური მიმიძღვის, ალბად ჩემში რაიმე ღირსებას ჰხედვენ და ამიტომ ასე მოწიწებით და ქება-დიდებით მეპყრობიანო. პირველის შეხვედით იქნება ასე ეჩვენოს აღამიანს, იქნება მართლა ბრალი ამ შემთხვევაში საზოგადოებას აკუთვნოს, მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ყოველი საზოგადო მოღვაწის ვალია, არ იკისროს იმისთანა საქმე, რომელსაც სარგებლობას ვერაფერს მოუტანს. ეს ნათელი ჭეშმარიტება სრულიად მივიწყებულია და განზედ მიგდებული თ. ქვეყნადისაგან; მაგრამ ამ საგანს თავისი სარჩულიცა აქვს, რომელიც სრულიად სხვა ფერს აძლევს თ. ქვეყნადის პასუხს. მინ ამბობს, საზოგადოება ხშირად ძალად თავზედ ახვევს იმისთანა საქმეს, რომლის მოვლასაც ის ვერ იკისრებს და არც შეუძლიან, მაგრამ ამ ძალად თავზედ მოხვევამ ისე დააჩეია იგი ყოველგან პირველობას, რომ რა სასარგებლო საქმესაც კი დაიწყებთ, იმის ნება-რთვა და ლოცვა-კურთხევა უნდა მიიღოთ, თორემ....

თორემ ვაი თქვენი ბრალი და თქვენგან დაწყებული საქმისაც: თქვენს წადილს, რაც უნდა კეთილშობილური იყოს და საქვეყნო, გულის-ტკივილით ჩაგონებული, აუსრულებულს უწოდებს და ციეს წყალს გადაასხავს ისედაც ძნელად წასაბალისებელს ჩვენს საზოგადოებას. ამის მაგალითებს რამდენსამე დაეასახელებდით, სიტყვის გაგრძელებისა რომ არ გვეშინოდეს და თუ დრო და გარემოება მოიტანს, კიდევაც არ დავტოვებთ დაუსახელებელს.

ბი ეს მიგვაჩნია დიდ ცოდვად და მიუტყვებელ ცოდვადაც ყოველის საზოგადო მოღვაწისათვის. ქეშმარიტი გულ-შემატკივარი საზოგადოებისა ერთ გვარად მოეპყრობოდა, სასარგებლო საქმეს, თუნდა იმისგან იყოს დაწყებული, თუნდა სხვისგან და არ გამოუდგებოდა წერილმანს და საქმის დამაბრკოლებელს შენ-ჩემობას, რომელიც არც ერთ საზოგადო მოღვაწისათვის საკადრისი არ არის.

* * *

როგორ შეიძლება მართლა ასე წერილმანების გამოკიდებაო—იქნება ესეცა სთქვან. თ. ჯავახიანი იხილეთ საქმე უკირავს ხელში, რომელთაც უნდებათ სრული იმისი მხნეობა და გამჭრიახობა და სხვა საქმეებისთვის როგორ-ღა მოიცალოსო. დავეთანხმებით ამის მთქმელთ, რომ გაზეთი და ბანკი

მართლაც ისეთი სამძიმო საქმეებია, რომ სათითაოდაც კარგი გაძლოლა უნდათ, არამტუთ ორივეს ერთად. მაგრამ ახლა იმასაც ჩაეუკვირდეთ, რა წილი უდევს თ. ჭავჭავაძეს ამ ორე საქმეში და იმისი მოთაფეობა მართლა სასიკეთოა, თუ საზარალო. მგრანობთ, რა პასუხის-გებაშიაც ეცვიედებით ამ სიტყვის წარმოთქმით: როგორ თუ საზარალოო! ჭავჭავაძე და საზარალო? მაშ ჩვენ სულ ბრმანი ეყოფილვართ და მართო თქვენა გქონიათ თეალები ახილულო, იტყვიან გაწიწმატებულნი თ. ჭავჭავაძის თაყვანის-მცემელნი: მაგრამ ეეცდებით ჩვენი სიტყვები ისე დაეასაბუთოთ, რომ მოწინააღმდეგეთ არ შეეძლოთ ცილის-წამება დაგებალონ.

ზაფიხსენოთ ჯერ როგორ იშვა დღევანდელი ყოველ-დღიური გაზეთი „ივერია“. ბერს ეკოლინება, რომ „ივერია“ პირველში კვირის გაზეთი იყო, მერე ჟურნალად გამოდიოდა და მრავალ-გვარად ფერი იცვალა, ვიდრე ყოველ-დღიურ გაზეთად გადაკეთდებოდა; მაგრამ ამ ფერის ცვალებადობამ არა უშველა-რა და 1885 წელს ის ჰგავდა მისუსტებულს მოხუცს, რომელსაც სული ძლიეს-ლა შერჩენია და რომლის სიკვდილ-სიკოცხლე არაფისთვის საყურადღებო აღარ არის. ამ ჟურნალს მაშინ ასი, ასოცი ხელის-მომწერი თუ ეყოლებოდა და ისიც იმისთანები, რომელთაც გაუჭრელი წიგნები ხელუხლებლები ეწყოთ. მაგრამ გასკრა „ივერიის“ რედაქტორის

იღბალმა, ბედის ეარსკელოებმა გამოუნათა და ამ წელს დაიხურა „დროება“, ერთად ერთი ქართული გაზეთი. მთელი ქართველი საზოგადოება უგაზეთოდ დარჩა და სამ თვე ნახევარი ამ მდგომარეობაში იყო. მისაც ესმის, — რა საჭიროებას შეადგენს შეჩვეული სათვის ყოველ დღე გაზეთის გადათვარიელება, ის აღვილად მიხედება, თუ რა წყურვილით დაეწაფებოდა ქართველი საზოგადოება ახალ გაზეთს. და აი ბებერმა „ივერიამ“ ერთხელ კიდევ ფერი იცეალა, ბავშვის სახეევეებში გაეხვია, არტახები შემოიჭირა და პირველ იანვარს 1886 წლისას წარდგა საზოგადოების წინაშე ახალის მუნდირით — როგორც პირველი ნომერი ყოველ დღიურის გაზეთისა.

ჩვენ კარგად გვახსოვს, ჩვეულებრივს წყურვილს გარდა, რა რიგად უწყობდა ხელს ამ ჯერ არ დაბადებულის გაზეთის წარმატებას ერთი-ერთმანეთის წაქეზება და წახალისება. მარტო გორის მაზრიდამ, საიღამაც სხვა ქართულ გამოცემათ 40-50 ხეიით ხელის-მომწერი არას დროს არა ჰყოლიათ, დაარსებამდე „ივერიას“ 80 ხელის-მომწერი გაუჩნდა და რაც მასუკან უნდა მომატებიყო, ის კიდევ სხვაა.

რა წაიკითხა მერე ამ მრავალმა საკითხავად მომზადებულმა გაზეთის პირველ ნომერში? აღსარება რედაქციისა, რომელშიაც რედაქტორი ჰკიცხაედა იმ პირთა „აყიობასა და წიწლაკიანობასა“, რომელნიც ბეჭდვის საშუალებით მაენე მოეღენათა და პირთა გა-

საკაცხად აღიჭურვიან და ჰპირდებოდა „კაცებურის“ (ეს ახალი სიტყვა ახალი გაზეთის შემოიღო) ღირსების გრძნობის პატივისცემას“.

ჩვენ ამოვწერთ ერთს ალბათ ამ მოწინავე წერილისას, რომელიც შეადგენს „აღსარების“ უმთავრესს ამონაწერს:

„ის ღვთაებრივი გრძნობა, რომელსაც კაცებურის ღირსების გრძნობას ეძახიან და რომელიც უძვირფასესი და უდიდესი საუნჯეა ადამიანთათვის მიმადლებული, უნდა პატივცემულ იყოს ყველგან და ყოველს ადამიანში, გლახაა, თუ მდიდარი, ავაზაკია, თუ ზნეობა-მალალი. ასე მოიქცევა იგი, ვისაც თათვისის საკუთარის კაცებობის (ესეც ახალი სიტყვაა) ღირსების გრძნობა მჩერად არ გადუქცევია. ადრეც გვითქვამს და ეხლაც ვიტყვით: კაცობრიობის დიდებულთა ნაღვაწთა თირკმელები რომ გაეფუსინჯოთ (ეს კიდევ ახალი ჰოეტური შედარებაა), მთელს კაცობრიობის აზოვანს პროგრესს თაეიდამ ბოლომდე გონების ნესტარი გაუტაროთ, ნახეთ, რომ ყოველივე ეს მართლა და დიდებული ნაომარი კაცობრიობის სულისა, გონებისა და მზნეობისა სხვა არა არის რა, თუ არ ძლივეა-მოსილი სელა კაცებურ ღირსებათა გრძნობის აღსამატებლად მიმართული. რამოდენადაც ეს გრძნობა აღმატებულია, იმოდენად ძლიერია, როგორც ცალკე კაცი, ისე მთელი ერიც. ჩვენის ფიქრით, ყოველ გვარს უბე-

„დურებას, უძლიერებას ადამიანისას სათავედ
„გრძობის ძირს დაცემა აქვს. საცა ეგ გრძობა
„კოტად თუ ბევრად ფეხ-ადგმულია, იქ კაცი არამც-
„თუ ვისმეს ან რასმეს გაექვლეინება თვითონ, არა-
„მედ სხვის გაქვლეის დანახვაზედაც მთელის თვი-
„სის სამართლიანის გულის-წყრომით გამქვლეელს
„გულ-და-გულ შეეფეთება, როგორც დამრღვეველს
„იმ ზნეობითის კანონისას, რომელიც საყოველ-
„თაო ღირსების ფარია და მაშასადამე მისიცა. რო-
„გორც სხიენი მზისაგან, ყველა ნიჭი და მადლი
„ადამიანისა, სულიერი, თუ ხორციელი, ამ გრძო-
„ბილამ წარმომდინარებს და ყოველივე ისევე უკან
„მიერთმევა, ვით თაეის დასაბამს.

„მს არის ჯერ ხანად ჩვენი აღსარება, ჩვენი გუ-
„ლის-ნადები. ამ გზას დაედგებით და არას შემთხ-
„ვევაში არ ეულალატებთ. სხვა დროსა და გარემო-
„ებას დაეცადოთ.“

* * *

მს ნაძლადევი მქვერ-მეტყველება, ეს საილამ-
ლაც გამოგონილის ვითომ-და ღრმა სიტყვების ახუ-
ხულაება, ეს თირკმელებში ქექა, იქნება ფრაზებით
გამობრუებულს ზოგიერთა მკითხველს მართლა ხელ-
შეუხებელ ქეშმარიტებად მოეჩვენა და მეცნიერების
უკანასკნელ სიტყვად, მაგრამ ზოგნი კი მიხედენ, რა

ფასიც უნდა ჰქონოდა ესრედ გამოცხადებულს „გულის-ნადებს“, ან ეს შესაეალი რა გულ-გრილობას და გაზეთის მნიშვნელობის უკოდინარობას გადაჰფარებოდა ფარდად.

მართლაც რა არის ეს „კაცებურის ღირსების გრძნობის პატივისცემა“ და ვის ეთქმის რომ მე ეს აზრი ყოველთვის თვალ-წინა მაქვს წამოყენებული და მითი ეხელ-მძღვანელობო. სხვისა არ ვიცი და ჩვენ კი გვგონია, რომ ვისაც მართლა თავის კაცურის ღირსების პატივის-ცემა უნდა და სხვებისაც, უნდა პირნათლად ასრულებდეს იმ მოვალეობას, რასაც კისრულობს და რასაც სხვანი იმის სიტყვების ძალით მოელიან.

მერე, ნეტა ვიცოდეთ, რომელი „კაცებურის ღირსების გრძნობა“ ჰქონდა სახეში „ივერიის“ რედაქტორს, როცა ის თავის გაზეთში მთელის თვეობით ბეჭდავდა დაუსრულებელს წერილებს ღვინის დაყენებაზედ, — წერილებს, რომელთა წაკითხვის დროს ამ საქმის მკოდნეთ სახეზედ მორცხვობის სიწითლე მოსდიოდათ! ან იქნება „კაცებურის ღირსების გრძნობის პატივისცემა“ ჰგონია დღე-მუდამ პოლიტიკაზედ წერა და ბისმარკ-სალისბიურების გაწევა „ივერიის“ ფურცლებზედ, როდესაც სრულიად ყურ-მიყრუებულია, რაკი საქმე შინაურს ტკივილს შეეხება! განა გაზეთის რედაქტორს არ მოეთხოვება, — გამოარკვეული პროგრამა ჰქონდეს და ამ პროგ-

რამას მისდევდეს? ახლა იკითხეთ, რა პროგრამით ხელმძღვანელობს ხოლმე „ივერიის“ რედაქტორი, როდესაც თავის გაზეთში ბეჭდავს და თავის მხრით უხვს თანაგრძნობას არ აკლებს სხვა და სხვა სოფლებიდან მოსულ ამბებს, რომ ჩვენში ერთკლასიანი სკოლა იყო და ეხლა ღეთისა და თქვენის წყალობით ნორმალურ სკოლად გეინდა გადაეკეთათო. მანა არ იცის ამ ორგვარ სკოლებს რა და რა პროგრამა აქვთ და რომელი მათგანი უფრო ღირსია თანაგრძნობისა? განა გაზეთის რედაქტორი არ უნდა ცდილობდეს თავის მკითხველებს მისთვის საყურადღებო ამბები, რაც შეიძლება მალე, მიაწვდინოს და მათ შესახებ თავისი აზრი წარმოსთქვას? ახლა, დახედეთ, თუ როგორ ასრულებს „ივერია“ ამ თავისს პირდაპირს დანიშნულებას და აიღეთ მარტო ერთი თვალსაჩინო მაგალითი.

როდესაც 1890 წელს თბილისის ხმოსნების ამორჩევები მოხდა, 22 ქართველი ამოაჩივს ხმოსნად და ეს ამბავი მეტის-მეტად სასიამოვნოდ დარჩა ყველა ქართველობის გულ-შემატკივარს, რადგან ოთხის წლის განმავლობაში მაინც ქართველებსაც შეძლება მიეცათ ერთგულება დაემტკიცებინათ თავიანთ დედა-ქალაქის საქმეებისადმი და თუ ღონე შესწევდათ, მუყაითობაც გამოეჩინათ. მაგრამ ზოგიერთა პირთ საჩივარი შეიტანეს საქალაქო საქმეთა გამგე საგუბერნიო კრებულში არჩევნების დარღვევის შე-

სახებ და რომ დარღვეულიყო, სრულიად გაუქმდებოდა და მოიშლებოდა ძნელად და ფთხილად დაწყებული საქმე.

მითქმის მთელი ქართველობა გაფაციცებით აღევნებდა თვალ-ყურს ამ არა-ჩვეულებრივს მოვლენას ქართველების ცხოვრებაში და გულის-ტყვერით ელოდა იმ დღეს, როდესაც საგუბერნიო კრებულს უნდა თავისი გადაწყვეტილება დაედგინა. დადგა ეს დღეც, დეკემბრის 20; გადაწყდა რომ ხმოსნების ამორჩევა არ გაუქმდესო და ეს ქართველობისათვის საამო ამბავი მეორე დღესვე სასწრაფოდ აცნობეს რუსულმა გაზეთებმა თავის მკითხველებს. ქართველობა მკითხველებმაც მიმართეს, რასაკვირველია, „მსრბოლის“ რედაქტორის გაზეთს — „ივერიას“ და რა ამოიკითხეს? დეკემბრის 21 ნომერში, პირველ ადგილს, გაზეთის ტექსტში ეს ამბავია ჩაბეჭდილი: „ამ თვის „19, რიყეზე, ღამით უეცრად გარდაიცვალა ბნეღით „ტფილისის მცხოვრები ივანე შგნატეს ძე ბლეტკინი“. (კერძო განცხადება არ გეგონათ).

მინ იყო ეს ბლეტკინი, ვისთვის რა საქირო იყო ან იმისი სიცოცხლე, ან იმის სიკვდილის აშშის შეტყუება, ეს დღესაც „ივერიის“ რედაქტორის საიდუმლოს შეადგენს, მაგრამ საქმე ის არის, რომ მკითხველებმა არამც-თუ სათავეში, მთელს ნომერში მიკროსკოპითაც ვერ იპოვნეს, თუ რა ჰქმნა საგუბერნიო კრებულმა ხმოსნების ამორჩევის შესახებ.

მხოლოდ მეორე დღეს „ივერიამ“ გადმობეჭდა ეს ამბავი „ნოვოე ობოზრენიიდან“ და მიჩქმალა სადღაც სხვა ამბავთა შორის, რომელნიც ჩვეულებრივ წერილის შრიფტით იბეჭდებიან. („ივერია“ 1890 წ. № 273).

რომ „ივერია“ ამ მხრივ ვერ ასრულებს (და რომელ მხრივ კი ასრულებს?) თავის დანიშნულებას, ერთს კიდევ დავასახელებთ: იმავე 273 №-ში „ნოვოე ობოზრენიიდან“ გადმობეჭდილია ამბავი, რომ ფინანსთა მინისტრი თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკს იღებს აძლევს ბათუმის მამულებზედ სესხის ვაცემისასაო. ეს როგორღა მოგწონთ? „ივერიის“ რედაქტორი, რომელიც ბანკის გამგებელიც არის, მისდა მინდობილის ბანკის შესახებ ამბებს სხვა გაზნეთიდან იღებს და ამბობს „ნოვოე ობოზრენიე“ ს გაუგონიაო. მერე, ვიდრე „ნოვოე ობოზრენიე“ გაიგონებდა, თქვენ უნდა გაგეგონათ, თქვენგან წარმართულს გაზნეთში ჩაგეწერათ და მით მკითხველების კანონიერი ცნობის-მოყვარეობა დაგეკმაყოფილებინათ.

* * *

წარმოდგენილი გვაქვს რა რიგი სიზარულის ღიმილი მოუვათ სახეზედ „ივერიის“ მომხრეთ, თუ კი ჰყავს საღმე, და იტყვიან: აი წერილმანებს გამოუდ-

გნენ და თითო-ოროლა მაგალითით უნდათ მთელი
გაზეთი გაჰკიცხოწო. მაგრამ წერილმანებსაც რომ
თავი დავანებოთ და მსხვილმანებს მიემართოთ,
რასა ენახავთ, თუ არ სრულს უარყოფას ყოველ
იმისას, რაც გაზეთის სულსა და შინაარსს უნდა შე-
ადგენდეს? განა გაზეთი იმას არ უნდა ცდილობდეს,
რომ ყოველსავე სასიამოვნო და სასარგებლო ამ-
ბავს თანაუგრძნოს და სრულის თავის გულის-წყრო-
მით აღიჭურვოს მანვე მოვლენათა წინააღმდეგ? მერე
როდის წაუკითხავთ „ივერიის“ მკითხველებს იმისთა-
ნა რამ ამ გაზეთში, რაც აღძრავს მათში „კაცებურ
ღირსების გრძობას“, გულს სიამოვნებით აუტოკავს,
ან რისხვა-წყრომით აღაფხვნიან? იქნება მთელი ექვსის
წლის განმავლობაში ერთი და ორი მაგალითი დაა-
სახელონ, მაგრამ ეს შემთხვევით ნაპოვნი ოაზისები განა
ამ ბიბან და უნაყოფო უდაბნოს ხასიათს შეუცვლის?
და რომ სრული უნაყოფობა ეტყობათ. ქვეყანის მოლ-
ვაწრობას გაზეთში, ამის საბუთად იკმარეთ რომელიც
გნებათ ნომერი „ივერიისა“, გადაათვალიერეთ და
თუ თქვენ, მთელს ნომერს რომ წაიკითხავთ, იმასევე
არ იგრძნობთ, რასაც გრძნობს მშვიერი კაცი ძნე-
ლად დასაღწევი ლუკმის უსარგებლო ცოხნის შემ-
დეგ, შეგიძლიანთ თამამად და აშკარად გაგვამტყუ-
ნოთ.

პოველთვის კი ასეა? მართლა „ივერია“ მუ-
დამ ყურ-მოყრუებულია, როდესაც საქმე ჩვენს ცხო-

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ერებას, შინაურს გასაჭირსა და ვარაზს შეეწებება? აქ ერთს მაგალითს მოვიტანთ, რომელიც ამ საკითხების პასუხადაც გამოდგება და ნათელსაც მოჰყენს აკროსტიხის ავტორისაგან ნაქებს მიუფერებლობას თ. ჭავჭავაძისას. ეს მაგალითი იმასაც ცხადად დაგვანახევებს, რის იარაღად ხმარობს თ. ჭავჭავაძე „თაეის“ გაზეთს და რამდენად პატივსაცემს თაეის მოპირდაპირეთა „კაცებურის ღირსების გრძნობას“.

მოგვხსენებათ, რომ ყოველ წელს სდგება სათაედ-აზნაურო ბანკის კრება თბილისში, რომელიც ამ უკანასკნელ ათ წელიწადს მეტის-მეტად საყურადღებო შეიქმნა და თითქმის მთელის თბილისის სალაპარაკო საგნად გადაიქცევა ხოლმე. მაზეთებიც, გარდა ერთისა, ამ კრებების ამბებს საკმაოდ ადგილს უთმობენ. ეს ერთი გაზეთი, რომელიც რალაცა მიზეზით ძუნწობს და ამ ამბებს სრულიად მცირე ადგილს აღირსებს, არის «ივერია». როდესაც, მაგალითად, 1890 წ. კრებებს მეტად ცხარე ხასიათი დაეტყუთ, რვა დღე გაგრძელდა და ოთხასზედ მეტის ხმის მქონე ესწრებოდა (ამოდენ: ხალხი ჟერ ბანკის კრებას არ უნახეს), «ივერიაში» სწორედ სამად სამი სვეტი უძღვნა მთელ ამ რვა დღის ნაღვაწ-ნალაპარაკეის თაეის ნომრებში. შემდეგს წელიწადშიაც, 1891 წ., მოხდა ბანკის კრება, გაგრძელდა მხოლოდ ხუთ დღეს და «ივერიაში» რალაცა მანქანებით

ახსნა ჩვეულებრივი დაუდევრობა, გადაშალა გულ-
უხვად თავის ნომრები, მოუყრუა ყური სხვას ყო-
ველიფერს, თავი დაანება ბისმარკსაც, სალისბიური-
საც, ბლეტკინსაც და წმ. დიად, ორმოც და თერა-
მეტი სვეტი მოანდომა კრებაში მომხდარ ბაასს.

რამ გაუცხოველა «ივერიის» რედაქტორს
სურვილი, ვრცელი ანგარიშები ებეჭდა ბანკის კრე-
ბებისა გაზეთში სწორედ ამ წელიწადს? მართალია,
ამ წელს დიად შესანიშნავი ამბავი უნდა მომხდარი-
ყო; უნდა კენჭი ეყარნათ ბანკის გამგებელის თ.
ქაეჭავაძისთვის, რომელიც «ივერიის» რედაქტორს
ცოტა ახლო ნათესაედ მოხედება, მაგრამ იმ ნაქებ-
მიუფერებლობას არ უნდა წაეჩურჩულა ბ. რედაქტო-
რისათვის, რომ თავისიანების გამოსარჩლება და ქება
ჩემს კოდექსში არა სწერიაო?! იმავე მიუფერებლო-
ბას არ უნდა ჩაეგონებინა, რომ რაკი შენსა და
შენის მომხრეების სიტყვებს გალამაზებულს და
ძალზედ შალაშინ-გაკრულს ბეჭდავ, შენს მოპირდა-
პირეთაც უნდა კანონიერი აღგილი დაუთმო და მათი
სიტყვები განგებ დამახინჯებულნი არ დააბეჭდე-
ნო? მაგრამ არა, ეტყობა «ივერიის» რედაქტორმა
შორს გასტყორცნა „მიუფერებლობაც“, კაცებურ
ღირსებათა გრძობის პატივისცემაც და თავის გა-
ზეთის ფურცლები, კიდევ დაეუმატებთ, ერთად-ერთის
გაზეთისა ქართულს ენაზედ, მომხრედ და ძალიან
მიფერებულ, მორჩილ მომხრედაც გარდიქმნა.

* * *

ჩვენ გინდოდა გაზეთისათვის თავი დაგვეწებებინა და ბანკზედ დაგვეწყო ლაპარაკი, მაგრამ ეს ორი საგანი ისეა ერთმანეთთან დაკავშირებული და გაზეთის ხსენებულ ნომრებში, თეით თ. ილია ჭავჭავაძისავე სიტყვებში, იმისთანა მარგალიტებია მოკცეული მისის გამჭრიახობისა და ბანკის საქმეების ცოდნისა, რომ მათი მივიწყება შეუძლებელია, როცა ბანკზედ დავიწყებთ ლაპარაკს. თუმცა თ. ჭავჭავაძე ცდილა, თავისი სიტყვები მორთულ-მოკმაზული ჩაებეკა და აღბად იმ განზრახვითვე შაბათს, მაისის 17, იმავე წელს, ყოვლის უმიზნოდ გაზეთი არ გამოესცა, რომ თავის სიტყვისათვის მეორე დღეს მთელი ნომერი მოენდომებინა, როდესაც მოწინააღმდეგეთ მხოლოდ ხუთად ხუთი სტრიქონი აღირსა, — მაგრამ მაინც ეს მორთვა მოკაზმვა იმდენად ვერ დაეხმარა, რომ ფერ-უმაჩილ ქვეშ სახის ოღრო-ჩოღროები ვერ გაეაჩიოთ, ანექტოდებსა და სხარტულებს შუა ბანკის საქმეების სრული უცოდინარობა, სრული გაუგებრობა.

როგორ თუ უცოდინარობა და გაუგებრობაო? მისა სწამებენ ამას? თ. ილია ჭავჭავაძეს, რომელიც 17 წელიწადია, რაც ბანკის გამგებელია და რომელმაც ამ ბანკის დამაარსებელს დიმიტრი შიფიანს

მათემატიკის ფორმულებით ყურები გამოუჭედა, ლოგარითმებით „ჩაახუმა“ და „მტკნარი უმეცრება“ უკიონა?! (იკუიბა 1886 № № 114, 115, 154).

მაგრამ რამდენსამე წამს რომ რისხვა-წყრომას თაფი დავანებოთ და საქმის განხილვას გულ-დადებით შეეუდგეთ, ცხადად დავინახავთ, არის რამ სიმართლე ჩვენს სიტყვებში, თუ არა?

რისთვის დააარსა ბანკი ჩვენმა თავად-აზნაურობამ? იმისთვის რომ საქიროების დროს კრედიტით ხელი მოემართა და ნაღდის მოგებიდამ 35 პროცენტი მაინც მოხმარებოდა სხვა და სხვა აუარებელ საზოგადო საქიროებას მიწის-მფლობელთა და მიწის-მუშათა, ე. ი. როგორც თავად-აზნაურთა, ისე სხვა წოდებათა საქიროებას.

თავად-აზნაურობამ ამ საქმისათვის პირველშივე გადასდო 80,000 მანათი და უმაღლესად ებოძა 160,000 მან. ბანკის დასაარსებლადვე. ბანკი დაარსდა და იწყო ჩვეულებრივი მოქმედება. რა თქმა უნდა, ბანკის გამგებელთ სახეში ის უნდა ჰქონოდათ, რომ რაც შეიძლება მეტი სესხი გაეცათ და იმისთანა სესხი კი, რომელსაც დაგირაეებული მამული აღვილად აუეიდოდა, აღვილად გასცემდა პასუხს და თუ პატრონი ამ მამულისა ვადაზედ შესატანს ვერ შეიტანდა, მყიდველი მალე გამოსჩენოდა და ბანკს ზარალი არ მოსელოდა. მეორეც ესა, ბანკის გამგებელნი ყურ-მახვილად უნდა ყოფილიყვნენ და რამ-

წამს შესაძლებელი შეიქნებოდა სარგებლის შემცირება სესხის ამლებთათვის, მაშინვე მიეღოთ ყოველივე საშუალება ამ საქმის შესასრულებლად, რომ სხვას აღარაღის მოსვლოდა სურვილი და განზრახვა მეორე ამისთანავე ბანკის დაარსებისა ჩვენის ბანკის გვერდით. ბანკის გამგებელთა რომ ბანკის კეთილ-დღეობა ჰქონოდათ მუდამ სახეში, უნდა ცდილიყვნენ მისი მოქმედება მთელს კავკასიაზედ გაეფრცვლებინათ და ჯეროვანის სიფრთხილით, წინდახედულობით და თავაზიანობით, რაც შეიძლება მაღე, შეესრულებინათ სურვილი სესხის ამლებთა. თამამად ვიტყვით, რომ თუ ეხლა იანერის 1-ამდე 1892 წლისა ცხრა მილიონამდეა გაცემული, როცა ჩვენი ბანკი მთელის კავკასიის ბანკი იქნებოდა, ეს გაცემულობა ერთი სამად თუ არა, ერთი ორად მაინც იმატებდა და თუ ამასთანავე ბანკი ასცდებოდა ზოგიერთ ცხადსა და თვალსაჩინო შეცდომას, წელიწადში წმინდა მოგება ათი ათასი თუმანი კი არა, ერთი სამად ამაზედ მეტი უნდა ყოფილიყო. აქედამ წესდების ძალით ათი ათას თუმანზედ მეტი ყოველ წლივ უნდა მოხმარებოდა ქართლ-კახეთის მიწის მუშათა და მიწის-მფლობელთა საყოველთაო საჭიროებას. წარმოიდგინეთ, რამდენი სასარგებლო საქმის დაწყება შეიძლებოდა, რამდენი არხი განაბლოდებოდა, რამდენი მინდორი განაყოფიერდებოდა, რამდენი სასწავლებელი დაარსდებოდა, რამდენს მამულის-შვილს მიეცემოდა გზა

განვითარებისათვის, რომ მასუკან თავისი კოდნა და
გამჭრიახობა საქვეყნოდ მოეხმარებინა!

* * *

ახლა გადავავლოთ თვალი იმასაც, თუ როგორ
ასრულებდა თ. ჭავჭავაძე ამ პროგრამას, რომელიც
მაშინვე უნდა თვალ-წინ გამოესახა, რაკი ბანკის
გამგეობის უფროსობა ჩააბარეს.

ჯერ ერთი ესა, რომ ჩვენს ბანკს ცხვირ-
წინ, თბილისშივე დაუარსეს იმისთანა ბანკი, რომელ-
მაც იკისრა მხოლოდ ნაწილი ჩვენის ბანკის ოპერა-
ციებისა, ე. ი. თბილისის მამულებზედ სესხის გაცემა.
შთაენოდ, უძირისფულოდ (*) დაიწყეს ეს საქმე
და ხუთი-ექვსის წლის განმავლობაში ხუთ მილიონ-
ნამდე სესხი გასცეს მარტო თბილისში, სესხი, რომელიც
უნდა გაცემა ჩვენს ბანკს, თუ ზოგიერთნი
იმის გამგებელნი უგულოდ არ მოჰკიდებოდნენ მათ
მოვალეობას და ამ სიტყვებით არა ჰხდიდნენ
ბოდიშს თავიანთ გულ-ხელ-დაკრეფას, — ჩვენი ბანკი

(*) ჩვენს ბანკს კი ძირის ფული დაარსების დროს-
ვე 240,000 მან ჰქონდა და მასუკან თანდათან შესამ-
ჩნევად მატულობდა როგორც ეს ფული, ისე წესდების
ძალით გადადებული თანხა. იანვრის 1-სათვის 1892 წ.
ბანკსა ჰქონდა ძირის ფული 356,226 მან. 34 კაპ. ჯ
სათადარიგო თანხა 105,380 მან. 20 კაპ.

ხამ ღუქანი არ არის, რომ მუშტრის შემოტყუება საჭირო იყოსო. ამით იმის თქმა კი არ გვინდა, რომ ჩვენს ბანკს მიეღო ზოგიერთი საექვეო მამულები, საკრედიტო ბანკში დაგირავებულნი, მაგრამ საიმედო მამულები კი პატრონებს სწორედ ჩვენს ბანკში უნდა დაეგირავებინათ, რადგან საკრედიტო ბანკს ისე იაფად ვერ უნდა გაცეა სესხი, როგორც საადგილ-მამულოს. სხეას ყოველისფერს რომ თავი დავანებოთ, ახლად დაარსებულს ბანკს ახალადვე უნდა ეჭვირთა ყოველ წლიური ხარჯი გამგეობისა, რომელიც არა მცირედს ფულს შეადგენს და რომელიც საადგილ-მამულო ბანკს თავის ხარჯთ-აღრიცხვაში შეტანილიცა ჰქონდა და წყაროც აღმოჩენილი. მაგრამ, კიდევ ვამბობთ, მაინც საკრედიტო ბანკმა, ბევრად ჩვენს ბანკზედ გვიან დაარსებულმა, უკანასკნელს ხუთ მილიონამდე სესხი გამოსწირა და მით ყოველწლივ ხუთი ათას თუმანზედ მეტი მოგება დააკლო; (*) გამოსწირა მხოლოდ იმიტომ, რომ ახალის ბანკის გამგებელნი უფრო მუყაითად ეკიდებოდნ თავიანთ საქმეს, ხალხს თავაზიანად ეპყრობო-

---

(*) ეს ხუთა ათასი თუმანი გამოანგარიშებულაა ნახევარ პროცენტის დაკლების შემდეგ ჩვენს ბანკში 1891 წ., თორემ ამასჯედ წინაჲდ ხუთი ათასის თუმნის მაკაყრად შეიდა ათას ხუთასი თუმ. იქნებოდა.

დენ და გულისა და გონების გამომშრობელს კან-
ცელიარიზმს არ მისდევდენ.

* * *

ეს კიდევ არაფერი.

თუ თბილისში ჩვენს ბანკს ლონიერი მოცილე გა-
მოუჩნდა და ლონიერადაც შეუშალა საქმე, ბანკის გამგე-
ბელნი იმას მაინც უნდა ცდილიყვნენ, რომ სხვაგან მოე-
ნაცელოთ ხელი და თავიანთ ბანკისათვის იქ ფრთა
გაეშლევინებინათ. და აი მართლაც 1888 წლიდამ
განსაკუთრებით გამგეობამ თავისი ყურადღება მიაკ-
ცია ბაქოს, სადაც სესხის აღების მსურველი მრავალი
აღმოჩნდა. გამგეობის ზოგიერთა წევრთ საქიროდ
ღაინახეს ბაქოში ხშირ-ხშირად ვართ, იქაურ მცხოვ-
რებთათვის ბანკის წესდება გაეცნოთ და სესხის აღე-
ბის მსურველს პირდაპირ შეჰყროდენ, პირდაპირ აეხ-
სნათ, თუ რა შელავათს აძლევდა მათ ბანკი სხვა მო-
ვალეებთან შედარებით და თითონაც ალაგობრივ
კარგად ჩაჰკვირებოდენ ყოველსავე ვითარებას საქმი-
ნას. ამ ხშირმა სიარულმა და საქმის პირისპირად ახ-
სნამ ბანკს ის სარგებლობა მოუტანა, რომ წელი-
წად ნახევარში მარტო ამ კალაქში 800,000 მანა-
თამდე სესხი გაიცა და წელიწადში ბანკს 12,000
მანათი წმინდა მოგება მოემატა ჯერ-ჯერობით; მე-
რე ისე, რომ არც ერთი მანათი ზარალი არ მოსე-

ლია იქაურ მამულეებზე, რომელნიც არა არ დარჩენიან და არც გაყიდულან, გაზეთში გამოცხადებამდისაც კი თითქმის არ მისულა საქმე.

ძალიან კარგია, იტყვიან: თუ ბანკის გამგებელმა თ. ჭავჭავაძემ თბილისში გამჭრიახობა ვერ გამოიჩინა და გვერდით ისეთი მოცილოე გამოუჩნდა, რომელმაც მისს კუთვნილს ულუფაში წილი ჩაიდო და გაუნახევრა, გაუნახევრა ისე, რომ არავეითარი სარგებლობა და შეღავათი არ მისცემიათ სესხის ამღებთ, — სამაგიეროდ ბაქოსთვის გადაუწედენია თავისი შორს-მჭერეტელი თვალი და ცდილა დანაკარგი ამოეგოო. ნუ ვაიოცებთ, თუ გეტყვით, რომ აქ თ. ჭავჭავაძე არაფერს შუაშია და თუმცა ის ბანკის გამგებელი იყო და ეს გაერცელება ბანკის ოპერაციებისა იმის ნება-რთვითაც უნდა მომხდარიყო, მაგრამ ეს ნება-რთვა თითქო ძალიად არის გამოგლეჯილი და თანაგრძნობა, ან სურვილი ასე საქმის წაყენისა კი თან არ გამოჰყოლია. თუ თ. ჭავჭავაძეს ესმოდეს, რა მნიშვნელობა აქვს ბანკის ოპერაციების გაერცელებას და თანაუგრძნობდეს, იტყოდა იმას, რაცა სთქვა საზოგადო კრებაში ამ საგანზედ და რაც იმისსავე გაზეთში ჩაბეჭდილია:

«რა დააკლდაო ვითომ ქვეყანას, რომ გამგეობის წევრი აღარ დადის ბაქოში? ან რისთვის უნდა წაეიდეს? იმისთვის, რომ ბუკსა და ნალარას დაჰკრას, ამოდით მაშერალნო და ტვირთ-მძიმენო, მე განგი

«სვენებთო. შინც გაქირებულა, ის თითონაც კარ-
«გად მოგენაბაეს, ამისთანა ბუკითა და ნალარით კი
«მარტო იმას თუ შემოვიტყუებთ, რომელსაც არ
«უჭირს და ტყუილად იღებს ვალს.» («ივერია»
1891, № 114).

ჯერ დაჰხედეთ ამ კაცთ-მოყვარულს მზრუნვე-
ლობას ბაქოელ ვაჭრებისათვის, — ვაი თუ ზოგს არ
უჭირდეს და ტყუილად აიღოს ვალიო. შითქო თი-
თო გროშობით მოანგარიშე ბაქოელი ვაჭრები
ჩვენი ჩათუქესნები იყვნენ და ვალს მუსუსივით
ედებოდნენ ვაჭირვებისა, თუ გაუჭირვებლობის დროს?
პხლა გასინჯეთ, თუ ამ სიტყვებში რა სიმრუდე
და საქმის უცოდინარობა იმალება: ვისაც უჭირს,
თითონვე მოგენაბავენო. ახირებულა, თქვენმა
მზემ! ამ გვარს დრო-მოკმულს შეხედულობას თბი-
ლისელებმა ვერ გაუძლეს და გვერდით სხვა ბანკი
ამოგიყენეს და ენის უცოდინარ, ბანკის საქმეების
უმეცარ ბაქოელებისაგან კი მოელოთ, რომ ათას
ორასს ვერსს გაიელოიან მხოლოდ იმისთვის, რომ
თ. შავკავაძეს მოკითხვა მოახსენონ და შეიტყონ,
თუ ბანკი რა პირობებით აძლევს სესხსა. შამგობის
წევრს რა უნდა ბაქოშიო? ის უნდა სწორედ, რასაც
თქვენ თქვენს სიტყვაში აგრე დაცინეთა ბრძანებთ.
უნდა მოუწოდოს „მაშერალთა და ტეირთ-მძიმეთ“
არა ისე მასხრულად, ბუკ-ნალარის დაკერით და თავ-
ზედ ჩაჩის დახურვით, არამედ ადამიანურად, როგორც

წესი და რიგი მოითხოვს და ყოველს მსურველს აუბნას, რა განსხვავებაა კერძო ეალსა და ბანკის ეალს შუა; აჩვენოს ის გზა, რომელიც შელავათს მისცემს სესხის ამღებსაც და ბანკსაც აუარებელ სარგებლობას მოუტანს.

თ. შავჭავაძის სიტყვიდამ გამოდის, რომ გამგეობის წევრის სიარულს ბაქოში არაფერი სარგებლობა არ მოუტანია, რადგანაც ვისაც სესხი უჭირს, ისედაც მოგენაზავსო. ახლა გასიჯეთ საქმეები და ნახეთ, თუ რაედენი სიძართლე და ცოდნაა ამ სიტყვებში: ბანკს ბაქოში სესხის გაცემის ნება 1881 წლიდამა აქვს. რა გასცა ამ წლიდამ დაწყებული 1888 წლამდე, ე. ი. იმ დრომდე, როდესაც გამგეობის წევრთ თავთავის დროზედ სიარული დაიწყეს ბაქოში, ამ ქალაქისა და ბაქოს გუბერნიის მამულეზზედ? სულ ორასი თუ სამასი ათასი მანათი შეიდი წლის განმავლობაში. (*) 1888 წლის მანსიდამ კი, როდესაც პირველად წაეიდა გამგეობის წევრი განცხადებათა მისაღებად სესხის აღების მსურველთა-

---

(*) როგორც კხდა, ისე შემდეგ ში, კერ ვიტყვით, რომ ჩვენი ციფირები თითოეულ მანათამდე ნამდვილი იყოს, რადგან ბანკის საქმეები ხელთ არა გვაქვს და მხოლოდ დაბეჭდილ ანგარიშებს ვეზუარებით. მაგრამ ათასობით რომ კიანგარიშით, ნამდვილთან იმოდუნა განსხვავება არ იქნება, რომ ჩვენის აზრს სავითანობა დაარღვიოს.

გან, 1889 წლის დასასრულამდე—წელიწად ნახევარი ში რეაქსი ათას მანათზედ მეტი და რაც ამ წლებში დაწყებული საქმე 1890 წელს შესრულდა ის კიდევ სხვაა. თუ იმას იტყვის თ. შავჭავჭავაძე, რომ ეს გამგეობის წევრთა სიარულზე არ იყო დამოკიდებული, ფულის საჭიროებამ გამოიწვიაო, როგორ მოჰხდა რომ ეს ფულის საჭიროება თითქო მაშინვე გაჰქრა, რამწამს გამგეობის წევრთ სიარული შესწყვიტეს და 1890 წლიდამ ბაქოში სესხის აღების მსურველი თითქმის აღარაინა ჩნდება, თუ არ ისინი, რომელთაც საქმე 1889—90 წელსვე დაიწყეს.

იანგარიშონ ახლა თ. შავჭავჭავაძემ და იმის მომხრეთ, რა სარგებლობა მოუტანა სამოცმა თუ ოთხმოცმა თუმანმა ერთბაშად გამგეობის წევრთა წასასვლელად დაზარჯულმა ბანკს. ხომ იციან, რომ მილიონამდე გაცემულს სესხს ამჟამადაც კი, სარგებლის დაკლების შემდეგ, ათასი თუმანი შემოაქვს ყოველ წელს წმინდა მოგება და ერთბაშადაც ათასი თუმანი დამფასებელთა წასვლა-წამოსვლისა და გირაენობის ფურცლების დაბეჭდვის ხარჯი, საიღამაც კიდევ კარგა ზარბა ლოყმა რჩება ბანკს,—იანგარიშოს ყველა ეს და პასუხი თითონვე მოუძებნოს თავის საკითხავენს ასე თამამად და საზოგადოების დაბრკელებით წარმოთქმულს.

მაგრამ რა?! რა საბუთები გასჭრის, რა ციფრები აუხელს თვალს იმ აღამიანს, რომლისთვისაც ერთი სიტყვა სამყოფია საბუთების დასარღვევადაც

და ციფირების მოსაშლელადაც! საქმარისი
 ჭავჭავაძეს ეთქვა ბაქოში სიარულის გამოეე; „ჩვენი
 „ბანკი დუქანი ხომ არ არის, რომ მოხიბლვა და მუშ-
 „ტრის შემოტყუება საქირო იყოსო“ (ივერია 1891
 წ. № 103), — და აი იმის თაყვანის-მცემელთ ეს შე-
 დარება ეყოთ ციფირებადაც, საქმის გასინჯვადაც და
 ეაშა ეაშას ძახილით მიეგებნენ თავიანთ მოსხარტუ-
 ლეს სიტყვებს. ბაბედეთ ესეთ განგაშის დროს და
 უთხარით ამ ეაშა-ეაშას მყვირალთ, რომ აქ სიტყ-
 ეებით თვალეების აბმით არათფერი გამოიკვეევა; რომ
 თუ შედარებაზედ მიდგა საქმე, ბანკიც დუქანსაეითა
 ეაქრობს, მხოლოდ პირველი ეაქრობს სხეის ფუ-
 ლის აღებ-მიცემით, იაფის სარგებლით სესხულობს,
 ცოტა ამაზედ ძეირად ასესხებს და განსხეაეებას თა-
 ეის სასარგებლოდ იღებს; დუქანიც სხეის საქონელს
 იაფად ჰყიდულობს და ძეირადა ჰყიდის. მართალია,
 ბანკს თავისი წესდება აქეს, თავისი ზედამხედველი
 ჰყავს, გადაქრილი ფასი აქეს დანიშნული სესხისა ყვე-
 ლა მსესხებლისათეის და ამ წესდებას, ამ ზედამხედ-
 ველობას, ამ სესხის ფასს (სარგებელს) ვერსად წაუ-
 ეა; მაგრამ ეეროპიულად მოწყობილი დუქანი რომ
 აეილოთ, იქაც გადაწყვეტილი ფასებია, იქაც წესი და
 რიგია და ამ მხრიე ამ ორ დაწესებულებას შორის
 არათფერი განსხეაეებაა; მაგრამ არა, დუქნის მხსენე-
 ბელმა იცოდა, რომ ამ სიტყეის წარმოთქმის უმაღ-
 ეე მსმენელთ თვალწინ წარმოუდგებოდათ დამპალი

საქონლის გამსაღებელი, ქვეყნის მატყუარა, კუჭკუანი მელუქნე და ესა კმაროდა ფარადაც, ხმალადაც და მრუდე აზრების საბუთადაც.

ნუ შევეუშინდებით მელუქნეობის სახელ-წოდებას და ახელილის თვალებით შევხედოთ საქმეს: ბანკი შუამავალია ფულის პატრონსა და ფულის სესხად აღების მსურველს შორის, ფულის მალაზიაა, ღუქანია, თუ მაინცა და მაინც მოგწონთ ეს სიტყვა, მაგრამ ისეთი ღუქანი, რომელიც ქვეყნის სასარგებლოდ არის დაწესებული და არა მარტო მელუქნისა; ვისაც ამ ღუქანს მიანდობენ, ის დამპალს საქონელს კი არ უნდა ასაღებდეს, „მაშერალოთ და ტვირთ-მძიმეთ“ თავაზიანად ეკიდებოდეს და დროზედ, დაუყოვნებლივ, ჯეროვანად უსრულებდეს მათს კანონიერს მოთხოვნილებას; ზარმაცობა და მცონარეობა საკეცხურად კი არ მიაჩნდეს,—პირნათლოდ ასრულებდეს თავის მოვალეობას იმ საქმის წინაშე, რომელიც საზოგადოებას მიუზღდია.

*
* *

ღაეხსნათ ახლა ბაქოს, თავს გადაეცელოთ მთელს კავკასიას და მეორე ზღვის პირად მდებარე ქალაქს მივხედოთ. მს არის ბათუმი, სადაც გამგეობამ მოიწადინა თავის მოქმედების გაერცელება, საზოგადო კრებასაც ნება-რთვა მოსთხოვა და თხოვ-

ნაც გაგზავნა ამ საქმის შესახებ ფინანსთა სამინისტროში, მაგრამ ამ ქალაქშივე სამინისტროდამ უარი მოუვიდა. მასუკან, როდესაც ფინანსთა მინისტრი კავკასიაში მობძანდა და ბათუმში გაიარა, ბათუმის ქალაქის თავმა პირისპირად სთხოვა, ნება მიეცით თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკს ბათუმის მამულებზე მიიღოს გირაოდ. მინისტრმა უპასუხა, მე წინააღმდეგი არა ვარ, თუ ბანკის გამგეობა დასთანხმდება (*). ბანკის გამგებელი რომ მისულოიყო მინისტრთან და თავის მხრითაც პირისპირად ეთხოვა ამ საქმის გამო, რაღა თქმა უნდა მინისტრი მაშინვე დასთანხმდებოდა და საქმე დაუყოვნებლივ გაკეთდებოდა. მაგრამ თ. შავჭავჭავაძეს ან რაღაც ბუნდი წარმოდგენა აქვს სამინისტროში საქმეთა მსვლელობისა, ან სრულიად არ თანაუგრძნობს ბანკის მოქმედების გაერცვლებას და თითქო ძალ-დატანებით აწერს ხელს ქალაქლებს, რომელთა შესრულებაც სრულიად არა სწადიან. უამისოდ როგორ აიხსნება ის ამბავი, რომ ხელი არ ჩასჭიდა მარჯვე შემთხვევას—მინისტრის კავკასიაში ყოფნას და პირადად არ აუხსნა, რაც ბანკს ეჭირებოდა საზოგადოდ და სხვათა შორის ბათუმის მამულების გირაოდ მიღების უფლება არ ითხოვა? სხვას ყველაფერს რომ თავი

(*) ამასვე ოფიციალური ქალაქია ბანკის საქმეში.

დავანებოთ ამის მოვალე მარტო იმიტომ იყო, რომ ბანკის გამგეობამ მისწერა ბათუმის ქალაქის თავს, ჩვენც ვიშუამდგომლებთ პირადად მინისტრთან ამ საქმის გამო, როცა თბილისში ჩამობრძანდება და თქვენც თქვენის მხრივ რომ ითხოვოთ, კარგი იქნებაო. მისწერა ეს გამგეობამ, მაგრამ არ შეესრულა კი თ. შავჭავჭავაძის დაუდევრობის გამო, და მით პირობა გაუტეხა მეორე დაწესებულებას რომლის წინაშეც მოვალე იყო სიტყვა შეესრულებინა.

შენაურად მართლულობდა თ. შავჭავჭავაძე თავს, როცა კრებაზედ უსაყვედურეს, რატომ მინისტრი პირდაპირ არა ნახე და პირდაპირ არ მოახსენე ბანკის საქიროებაო: ჯერ ისა სთქვა, განა ჩემს მეტი არაინ იყო გამგეობაში, რატომ სხვანი არ წავიდნენო და თავის განკარგულება კი დააეიწყდა, რომლის ძალითაც არაეითარი, ცოტაც არის მძიმე საქმე, უიმისოდ არ უნდა გადაწყვეტილიყო, და ამ საბუთმა რომ ეერა ჰქნა-რა, მოკლედ მოსტრა სიტყვა, — მინისტრის ნახვა რას უშველიდა საქმესაო — „ვერც ჩემი მისულა დააჩქარებდა საქმეს და ვერც ჩემი მიუხედელობა დააბრკოლებდაო“. („ივერია“ 1891 წ. № 103.)

რახან ასეა, მაშ ყველამ გულ-ხელი დავიკრიფოთ, მცონარეობა ეარჩიოთ, ნურას გაეკეთებთ და თ. შავჭავჭავაძის მიბაძვით ეიძახოთ: იშალლაჰ, იშალლაჰ! რაც ღეთის ნებაა, უჩვენოდაც გაკეთდება

და ცდიოთ და საქმიანობით თავი რაღაც შეეცნო
ხოთო.

ღიად, სწორედ ეს აზრია, ეს დარიგებაა, ეს მოძღვრებაა თ. შავჭავჭავაძის სიტყვაში წარმოთქმული და ამ მოძღვრების კათედრად გაუზღვია მას თავისი გაზეით, ბანკის თავმჯდომარის ადგილიც და თამამად გაიძახის, მოვედით ჩემთან მაშვრალნო და ტვირთ მძიმენო და მე განგისვენებთო და მართლაც რომ განუსვენებს და „განსვენებით“ ცხოვრების წესსაც კარგად გააზეპირებინებს.

მგონებ ცხადად დაეინახეთ, თუ როგორ გამსქვალულა თ. შავჭავჭავაძე იმ სურვილით, რომ ბანკს ასპარეზი გაუფრცელოს და უფრო დიდს მოედანზედ ამოქმედოს; ახლა ისიც გავსინჯათ, თუ როგორ ერთგულად მოეპყრა თ. შავჭავჭავაძე ბანკის სესხის გაიაფებას და ესმის თუ არა, რას ნიშნავს ეს აედ წოდებული კონვერსია.

ნუ შეეშინდება მკითხველს, რომ ციფრებით თვალებს აეუქრელებთ და ძნელად გამოსაგნებ ბარლებში გავებმით, რაკი კონვერსია ეახსენეთ. სრულიადაც არა; ჩვენ ვეცდებით მოკლედ და ცხადად გამოვარკვიოთ, რა არის ეს სესხის გაიაფება, კონვერსია და შემდეგ დაწერილებით გავსინჯავთ თ. შავჭავჭავაძის ცოდნას ამ საქმისას, ბანკის კრებაზედ სახალხოვად ნაქადაგებს და მასუკან, მის გაზეთშივე განმეორებით გამოქვეყნებულს.

* * *

ზემოდა ეთქვით, რომ ბანკი შუამავალია ფულის პატრონსა და ფულის სესხად ამღებს შორის. ბანკი თითონ სესხულობს ფულის პატრონისაგან და სესხადვე აძლევს ცოტა მეტის სარგებლით. მერე როდის და როგორა სესხულობს ბანკი? ის სესხულობს მხოლოდ მაშინ, როდესაც მამულის პატრონი მოდის და თავის სურვილს უცხადებს სესხის აღებისას. ბანკი იგირავენს იმის მამულს და გადაქრილ ფასს აძლევს არა ნაღდის ფულით, არამედ ესრედ წოდებულის გირაენობის ფურცლებით, რომელთაც თუმცა თავიანთ დარკმეული ფასი აქვთ, მაგ. 100 მან., და ვალიც სესხის ამღებს ამ დარკმეულ ფასის კვალობაზედ ეღება, მაგრამ ნამდვილი ფასი კი ამ ფურცლებისა ბაზარში — ბირჟაზედ — სხვა და სხვაა. ეს გირაენობის ფურცლები ვისაც ექნება, ვინც ამათ შეიძენს სესხის ამღებისაგან, ის ყოველწლივ მიიღებს ბანკიდან დაუყოვნებლივ ექვსს, ხუთს, ოთხს სარგებელს; ას მანათზე ექვსს, ხუთს თუ ოთხს მანათს, პირობისამებრ. რადგან ჩვენმა ბანკმა თავისი ოპერაციები ექვს-სარგებლიანი გირაენობის ფურცლებით დაიწყო და ეს უფლება ეხლაც შერჩენილი აქვს, ჩვენც ჯერ ამ ექვსს-სარგებლიანზე ვიანგარიშებთ.

რაკი ბანკი აცხადებს, რომ ვისაც ჩემი გირაფენობის ფურცლები ხელთ ექნება, წელიწადში ექვსი სარგებელი, პროცენტი, მიეცემაო და სრულის თავის ქონებით პასუხის გაცემას კისრულობს, რასაკვირველია, ფულის პატრონნი ბანკს უფრო ენდობიან, ვიდრე კერძო პირს; ამის გამო უფრო ნაკლებ სარგებელს დასჯერდებიან და ეს სარგებლის დაკლება იმაში გამოიხატება, რომ გირაფენობის ფურცლების ფასმა აიწიოს. რაც უფრო მეტი ნაღდი ფული ტრიალებს ბირჟაზე და მეტი ნდობაა იმ ბანკისა, რომელსაც გირაფენობის ფურცლები გამოუცია, მით უფრო ეს გირაფენობის ფურცლები მეტ ფასში იქნება და შეიძლება დარქმეულ ფასზედ ზეეთაც აიწიოს; მით უფრო, რასაკვირველია, სესხის ამღებსაც იაფად დაუჯდება ბანკიდან აღებული ვალი.

მამულის პატრონი რომ ფულს იღებს ბანკიდან, პირობასა სდებს ვალის სრულიად გასტუმრებამდე ყოველ ას მანათიან გირაფენობის ფურცელზედ ექვს-ექვსი მანათი იხადოს წელიწადში. მაგრამ ამ ექვსს მანათს გარდა, რომელიც წმინდა სარგებელია, ყოველ წლიევე უნდა აძლიოს ბანკს გადაჭრილი ფული თავნის გადასახდელად. ეს თავნის გადამხდელი ფული გამოანგარიშებულია იმ ვალის კვალობაზედ, რა ვადითაც ბანკიდან ვალია აღებული და შეადგენს ჩვეულებრივ ყოველ 100—მანათიან გირაფენობის ფურცელზედ 50 კაპეიკს, 1 მანათს, 1 მან. 50 კ.

და სხვ. ჩვენი ბანკი ვიქონიოთ კიდევ სახეში და იმის გირაენობის ფურცლების კვალობაზედ ვიანგარიშოთ. ეს ბანკი აძლევს სოფლის მამულზედ სესხის ამღებს 43 წლითა და ნახევრით, ეთქვათ, 100 მანათის გირაენობის ფურცელს. ამ ფულში ართმევს 6 მანათს წმინდა სარგებელს, 50 კაპეიკს თავნის გადასახდელს და 1 მან. და 50 კაპ. თავის სასარგებლოდ და სხვა და სხვა ზარალ-ხარჯების დასაფარავად, სულ 8 მანათს. რას უშერება მერე ბანკი ამ ფულს? 6 მანათს აძლევს გირაენობის ფურცლის პატრონს ყოველ წლივ და 50 კაპეიკს აგროვებს თავნის გადასახდელად და როცა მოგროვდება, ტირაქსა მართავს, ე. ი. ლოტერიისაგით ამოიღებს ნომერს რომელიმე გირაენობის ფურცლისას, რომელიც ხალხში ტრიალებს და აცხადებს ამა და ამ დღიდან ამ ნომრის გირაენობის ფურცელში სარგებელს აღარ ვაძლევ და ეინც მას წარმოადგენს, ას მანათს ნაღდს მიიღებსო და მართლაც, როცა წარმოადგენენ, მიიღებენ თავნის გადასახდელად მოგროვილს ას მანათს; 1 მან. 50 კაპეიკს კი, როგორცა ეთქვით, ბანკი თავის სასარგებლოდ იღებს სხვა და სხვა ზარალისა და ხარჯის გასასტუმრებლად. (*)

*) ავიღოთ, მაგალითად, კითომ რომელიმე მამულის პატრონმა იუბად პანკიდან 40,000 მან. 43 $\frac{1}{2}$ წლით თავის მამულზედ. ყოველ წლივ უნდა აძლიოს, ჩუქხის

მოგებაშია თუ არა გირაენობის ფურცლის პატრონი, როდესაც იმისი ნომერი ტირაჟში გამოდის? ეს იმაზედ არის დამოკიდებული, როგორ ფასობს ბირჟაზედ ამ ჟამად ესა და ეს გირაენობის ფურცელი: თუ დარქმეულ ფასზედ იაფად, ე. ი. ას მანათიანი 98, ან 99 მანათად, მაშინ, რასაკვირველია მოგებაში იქნება, რადგან ასს მანათს მიიღებს იმისთანა ბილეთში, რომელიც 98, 99 მან. ღირს და თუ დარქმეულ ფასზე ძვირად, 100 მანათიანი 101 ან 102 მანათად, მაშინ წააგებს იმდენს, რამდენითაც ბირჟის ფასი მეტია დარქმეულ ფასზედ. ეს არის მიზეზი, რომ როდესაც ექვს-პროცენტთან

ანკარიშით, 3200 მან. (ე. ი. ექვსს თვეში ერთხელ 1600 მან.) უკლებლივ, ვიდრე ორმოც და სამი წელიწადი და ექვსი თვე შესრულდებოდეს, თუ როდისმე ერთბაშად თავნება არა შეიტანა-რა. ამ 1600 მანათიდან, რომელიც უოკელ ექვსს თვეში ერთხელ შეაქვს სესხის აძლეს ბანკში, პირველ ექვსს თვეს 1200 მან. მიღის წმინდა სარგებელში და ბანკი გირაენობის ფურცლების პატრონებს აძლევს, 100 მანათით თავისა მხდლობს იგივე ბანკი, ე. ი. ტირაჟში გამოჰყავს სწორედ 100 მანათის გირაენობის ფურცელი და დახარჩენს 300 მან. თავისთვის იღებს. რაკი 100 მან. ტირაჟში გამოდის, ამ მაჟულზედ გამოცემულ გირაენობის ფურცლებს 40,000 მანათისას 100 მან. აკლებდათ დაშემდეგს ექვსს თვეში ბანკს აღარ დასჭირდება სრულად 1200 მანათის გადაება წმინდა სარგე-

გირაენობის ფურცლების ნამდვილი ფასი მანათობის
 თამდე, დარქმეულ ფასამდე, აღის, მასუკან თითქმის
 ერთ წერტილზე ღგება და ზევით თუ აიწეეს, ისიც
 ორი და სამი მანათით, თორემ მეტით არა. მართ-
 ლაც, ვინ მისცემს ას შეიღსა და ას რვა მანათს ამ
 ბილეთებში თუ კი ეცოდინება, რომ ხვალ, ხვალ-
 ზევით შეიძლება იმისი ბილეთი ტირაჟში გამოვიდეს
 და ას შეიღის, ას რვა მანათის მაგიერად მიიღოს
 მხოლოდ ასი მანათი.

ახლა ვნაზოთ, რა განსხვავებაა ექვს პროცენ-
 ტიანის გირაენობის ფურცლებითა და ხუთ პრო-
 ცენტიანით აღებულს სესხს შუა.

თუ ერთსა და იმავე ბანკს უფლება აქვს ექვს-

ბულში, არამედ ექვსის მანათით ნაკლებსა, რადგან
 ყოველ 100 მანათს 6 მანათი აქვს წმინდა სარგებელი. ბანკს
 ნაკლები დასჭირდება, მაგრამ სესხის ამღები კი მოკალა
 სრულად შემოიტანოს. მაშრას უშვრება ბანკი ამ მეტს 6
 მანათს? უმატებს თავნის გადასასიღელს ფულს და შემდეგს 6
 თვეში 100 მანათის მაგიერად ტირაჟში 106 მანათი
 გამოიჭყავს. ამ სახით სესხის ამღებისაგან ყოველ 6 თვე-
 ში შესატანი 1600 მან. ყოველ 6 თვეშივე სხვა და
 სხვა გვარად ნაწილდება, ე. ი. თანდათან მატულობს ის
 ნაწილი, რომელიც თავნისა მხდილობს და ის კი თანდათან კლე-
 ბულობს, რომელიც წმინდა სარგებელს შეადგენს იმ ანგარი-
 შით რომ $43\frac{1}{2}$ წელიწადში ამ 1600 მანათმა ყოველ ექვსს
 თვეში შეტანილმა სრულად თავნიც გადახადოს და
 სარგებელიც.

პროცენტუანი ფურცლების გამოცემისასაც და ხუთ პროცენტუანისაც და თუ ექვს-პროცენტუანებმა დარქმეულ ფასს ზევით აიწიეს, მაშინ ჩვეულებრივ ხუთ პროცენტუანების ფასი ას მანათს უახლოვდება, ხშირად აღის 98, 99, თვით 100 მანათამდეც. 98 რომ ავიღოთ ხუთ პროცენტუანის ფასად და 102 ფასად ექვს პროცენტუანისა, მაინც კიდევ დიდი სარფა იქნება მამულის პატრონისათვის, თავისი სესხი ხუთ-პროცენტუანით აიღოს და არა ექვს-პროცენტუანით, რადგან პირველ შემთხვევაში 98 მანათში აძლევს 5 მანათს და მეორე შემთხვევაში 102 მანათში 6 მანათს, ე. ი. ოთხი მანათით მეტსა ღებულობს ერთბაშად, მაგრამ ამ ოთხი მანათის გულინსთვის ერთ მანათს ტვირთად იღებს წელიწადში; ოთხ მანათზედ ერთ მანათს, ასზედ ოცდა ხუთს, — ეს გამოდის სწორედ ოც და ხუთი პროცენტი ერთბაშად მეტად აღებულს ფულზედ და ვინც კი თვალზილოულია, რომელი დაყაბულოდება და ამისთანა პროცენტით აიღებს ბანკილამ ვალს ეხლანდელ დროს? სულ თუ ერთად ვიანგარიშებთ, გამოვა რომ ხუთ პროცენტუანის აღების დროს 100 მანათზე სესხის ამღები აძლევს მხოლოდ 5 მანათს და 10 კაპ. და ექვს-პროცენტუანის აღების დროს კი 5 მანათს და 88 კაპ. იმავე 100 მანათზე. (*)

(*) მართალია ხუთ პროცენტუანის კაპის გადა-

როდესაც ფული იმდენად გაიაფდება, რომ ექვს-პროცენტობის გირაუნობის ფურცლები დარქმეულ ფასამდე და კიდევ მეტს აიწეეს, მაშინ ყოველი ბანკი მოვალეა, რაც შეიძლება მალე, მოიპოვოს უფლები ნაკლებ პროცენტობის გირაუნობის ფურცლების გამოცემისა. ეს აუცილებლად საქიროა, თუ უნდათ სესხი გაიაფდეს და სესხის ამლებით დიდი შელავათი მიეცეს: მიეცეს შელავათი ისე, რომ ბანკს სრულიად ზარალი არა მოუვიდეს-რა

ზემოდ-ნათქვამიდან ცხადად სჩანს, რომ ვინც კი ახლად იღებს ვალს, იმისთვის დიდი შემატება იქნება ამ გვარ ფულის სიიაფეში ხუთ-პროცენტობის გირაუნობის ფურცლებით აილოს სესხი ექვს-პროცენტობის მაგიერად, მაგრამ ბანკის ძველ მოვალეთ რაღა ჰქნან? იმათ, რომელთაც ბანკიდან აუღიათ კიდევ ექვს-პროცენტობის გირაუნობის ფურცლები და პირობაც დაუდვიათ, ეიდრე ჩემს ვალს სრულიად გადავიხდიდე, ექვს-ექვსი მანათი ვაძლიო ყოველ ას მანათზე მარტო სარგებელიო?

აი სწორედ ამ ძველ მოვალეთათვის არის მოგონილი კონფერსია, ანუ ექვს-პროცენტობის სე-

ხდას ერთი-ორი წლით მეტი ხანი მოუნდეს, მაგრამ ერთ კადაზედაც რომ ვაინგარიშოთ, მაინც დიდად სხსარგებლო იქნება ამისთანა ფასებას დროს ხუთ-პროცენტობით აღება.

სხის ხუთ-პროცენტთანზე გარდაცვლა, ან კიდევ ხუთ-პროცენტთანისა ოთხ-პროცენტთანზედ და სხვ.

* * *

რომელმა მკითხველმაც კი ყურადღებით წაიკითხა, რაც ზემოდ იყო ახსნილი, ის ორის სიტყვით მიხვდება კონვერსიის მნიშვნელობას. მართლაც, წარმოვიდგინოთ, რომ რომელსაჲმ პირს მართებს 100 მანათი ბანკისა ექვს-პროცენტიანი და სესხი ისე გაიფლად, რომ ხუთ-პროცენტთანად გადაცვლა ამ სესხისა სასარგებლო იქნება. რას ჩადის მაშინ ბანკის გამგეობა? თუ ხუთ-პროცენტთანის გირაენობის ფურცლების გამოცემის ნება აქვს მოპოვებული, რომელსაჲმ ფულის პატრონს მოელაპარაკება, ექვს-პროცენტთანის მაგიერად ხუთ-პროცენტთანის გირაენობის ფურცლები რომ გამოიყუდებენ, რა ფასად აიღებ ამ უკანასკნელთაო. ეს მოლაპარაკება, რა თქმა უნდა, ბირჟის ფასებთან იქნება დამოკიდებული და რაკი გამგეობა წინაღუე ასე დაიჭერს საკმეს, ფინანსთა მინისტრისაგან ნება-რთვას გამოითხოვს კონვერსიისას. ჩვეულებრივ ფინანსთა მინისტრი ასე სესხის გაიფლებისა არამც თუ წინააღმდეგი არ არის, თანაუგრძობს კიდევ, რადგან რაკი საზოგადოდ ფული იაფდება, სახელმწიფო ვალსაც სარგებელი აკლდება და ამით დიდი შეღავათი ეძლევა მთელის სახელმწიფოს კასას.

შთქვათ, მოლაპარაკება ფულის პატრონთან გათავებულია და კონფერსიის ნება გამოტანილი; მაშინ ძველი მოვალე ბანკისა ბანკს გამოუცხადებს, მე მინდა ჩემს სესხს კონფერსია გაფუკეთოო და ბანკიც ამის მამულზედ იმდენს ხუთ-პროცენტთანს გირაენობის ფურცელს გამოსცემს, რამდენიც ექვს-პროცენტთან ივლი ითვლება. რადგან შესაძლო არ არის, ერთსა და იმავე მამულზედ ორჯერ გამოცემული გირაენობის ფურცლები ხალხში გაეიდეს, ბანკი მოვალეა წინად გამოცემული ექვს-პროცენტთან ფურცლები მოსპოს და მხოლოდ მაშინ გასცეს თავის კასილამ ხუთ-პროცენტთანები. ჩვენს მაგალითს რომ დაეუბრუნდეთ, ბანკმა უნდა დაამზადოს ას-მანათიანი გირაენობის ფურცელი ხუთ-პროცენტთან ი და ამ მამულზედვე წინად გამოცემული ექვს-პროცენტთან ი ტირაჟში გამოიყვანოს, გააბათილოს და გამოაცხადოს, რომ ამა და ამ ექვს-პროცენტთან გირაენობის ფურცელზე ამა და ამ სარგებელს აღარ ეაძლევე, რადგან კონფერსია მოეახდინეო და პატრონი, როცა ამ გირაენობის ფურცელს წარმოადგენს, თავის დარკმეულ ფასს ას-მანათიანზე ას მანათს დაუყოვნებლივ მიიღებსო.

საიღამ უნდა მოიპოვოს ბანკმა ტირაჟში გამოსულ გირაენობის ფურცლების გასასტუმრებელი ფული? აქ, მართლა, ჩვენგან მაგალითად დასახელებულ 100 მანათის საქმე ხომ არ არის,—მილიონების სა-

ქმეა და ერთბაშად დიდძალი ფულის შოვნა მოუხდებოდა ბანკსა. მაგრამ სწორედ ის 100 მანათის მაგალითი გამოგვირკვევს საქმეს მთელის თავისის სიჭრტისიგანით. მართლაც 6-პროცენტისაა გირაუნობის ფურცლის ფასი რომ 102 მანათად ჩავთვალოთ და იმავე დროს 5-პროცენტისა 98-ად, მაშინ კონფერსიის მსურველმა ყოველ ას მანათიანს გირაუნობის ფურცელზე 4 მანათი კი არ უნდა დააყაროს, რაც იქნება პირველის შეხედვით ეგონოს ბანკის საქმეში არ ჩანედულს და როგორცა ჰგონია თ. შავჭავჭავაძეს (ამას ჰგავდა დაკამტვიცხვით), არამედ მხოლოდ 2 მანათი, რადგან კონფერსიას აუცილებლად ტირაჟი მოსდევს და ტირაჟში გამოსულს ხომ მარტო 100 მანათი ეკუთვნის. მაშ ბანკი ტირაჟში გამოსულ 6-პროცენტისაა გირაუნობის ფურცლის გასასტუმრებლად საქიროებს მხოლოდ 100 მანათს; 98 მანათს აიღებს ამავე მამულზე გამოცემულ 5-პროცენტისაა გირაუნობის ფურცელში იმ ფულის პატრონისაგან, რომელთანაც მოლაპარაკებული აქვს და 2 მანათსაც სესხის ამღებს გადაახდევინებს შეღავათით ერთს ან ორს წელიწადს; იმ დრომდე კი ან თავის შეძლებიდან დააყრის, ან ზემოხსენებულ ფულის პატრონისაგან ივალებს და სესხის ამღებისაგან გადახდის შემდეგ ამ ვალს გაისტუმრებს.

ყოველ ამ ოპერაციის დროს ბანკმა არაფერი არ უნდა იზარალოს, რადგან რაც კონფერსიისათვის

ხარჯია საქირო, ისევე სესხის ამღებს უნდა გადაახდეთ ეინოს და ამ უკანასკნელს კი დიდი შელავათი ეძლევა. შელავათი არ ეთქმის განა, რომ წელიწადში ექვსის მანათის მაგიერად ხუთი მანათი იხადოს ყოველ ასის მანათის ვალზედ და მხოლოდ პირველ წელიწადს, ან წელიწად ნახევარს, ვიდრე კონვენციის ხარჯს გაისტუმრებს, იხადოს იგივე 6 მანათი, რასაც წინად იხდიდა? (*) არც ხელოხალი დაფასება და ამისი ხარჯი, არც გირაენობის მოწმობის აღება ნოტარიუსისაგან და ამასთან თან-დაყოლებული ხარჯი და წვალება, არც იმის შიში რომ კონვენციის დროს ჩემს მამულზედ რაიმე ვალი ან აღკრძალვა არ აღმოჩნდეს და ხელი არ შემეშალოსო, რაც გადაგირაეების დროს ძალიან ადვილად შეიძლება მოხდეს. იანგარიშეთ ყველა ეს და ადვილად მიხედვებით, რა დიდი ცოდვია ბანკისათვის, თუ ის ყოელის ღონისძიებით არ ეცდება ამ გზით მოვალეს ტვირთი შეუმსუბუქოს.

* * *

დაეუბრუნდეთ ჩვენს ბანკს და თვალი გადაეფ-

(*) აქ სიადვილისათვის ერთი მანათის შელავათი გააჭკეს ნახევრები, მაგრამ ჩვეულებრივ კონვენციის დროს სესხის ამღებს შელავათი მოსდის ცოტა ამაზედ ნაკლები და ეს მეტ-ნაკლებობა დამოკიდებულია იმ ხანსზედ, რა ხანს დაჩნებილია თვით ვალის სრულ გადახდამდე.

ლოთ, თუ ამ მხრივ რა მდგომარეობაში იყო ამ უკანასკნელს წლებში და იღონა რამ ღონე თუ არა სესხის გასაიაფებლად? ამ წლებში მოხდა სწორედ რომ ექვს-პროცენტთანმა გირაენობის ფურცლების ფასმა ას მანათამდე და კიდევ უფრო ზევით აიწია და სხვა ბანკის ხუთ-პროცენტანი ფურცლები ფასობდნ ას მანათიანები 97,98, თვით ას მანათადაც. რაკი საქმე აქამდე მივიდა და ჩვენს ბანკს კი ჯერ ნება არა ჰქონდა ხუთ-პროცენტანის გირაენობის ფურცლების გამოცემისა, უმთავრესი ყურადღება საზოგადო კრებასაც და ბანკის გამგეობასაც ამისათვის უნდა მიექცია. საზოგადო კრებამ 1890 წელს თუმცა გადასწყვიტა კიდევ ამ ნების გამოთხოვა, მაგრამ მთელმა წელიწადმა გაიარა, ვიდრე ეს ნება-რთვა მოვიდოდა; მთელმა წელიწადმა მეტად მძიმემ და მეტად სახიფათომ ჩვენის ბანკისათვის. და როგორ სახიფათო არ ეთქმის ამ წელიწადს, როდესაც სიძვირემ სესხისამ ჩვენს ბანკს ძირის თხრა დაუწყო და ვისაც კი ღონის-ძიება ჰქონდა იქილამ თავის დაღწევისა, შეუდგა ამის ცდას. ამ წლამდის თუ საკრედიტო ბანკილამ გადმოჰქონდათ მამულები, ენლა პირი უბრუნეს, უკანვე დაიწყეს დენა და სხვებიც თან გაიყოლიეს ამ საკრედიტო ბანკში, სადაც სესხს ხუთ-პროცენტანით იძლეოდნ და მაშასადამე ბევრით უფრო იათად უჯდებოდათ სესხის ამლებთ. მართლაც 1887—90 წლებში, ოთხის წლის განმავლობაში, საკრედიტო

ბანკილამ ნახევარ-მილიონის სესხის მამულები გადა-
მოაგირავეს ჩვენს ბანკში და მარტო 1891 წელს კი,
მხოლოდ ხუთ თვეში, ეილრე ნ-პროცენტთან
გირაენობის ფურცლების გამოცემის ნება-რთვა
მოვიდოდა, უკანვე გადააგირავეს 300,000 მანათისა
მეტე.

ძნელად წარმოსადგენია, პატარა კიდევ რომ
დაგვიანებულიყო ნება-რთვა ნ-პროცენტთანების
გამოცემისა, ამ სამასი ათასის მანათისას რამდენჯერ
ასი ათასის მანათისა კიდევ სხვა მიჰყვებოდა და
როგორ შეირყეოდა ის საფუძველი, რაზედაც ჩვენი
ბანკია დამყარებული. მხლა კი სულ სხვაა, როცა
ეს ნება-რთვა მოსუღლია და ბანკს შეუძლიან იმავე-
პროცენტთან ფურცლებით გასცეს სესხი, როგორც
სხვა ბანკები აძლევენ; სულ სხვაა მეთქი იმისთვის,
რომ ჩვენს ბანკს მრავალი უპირატესობა აქვს სხვა
მოცილე ბანკებთან შედარებით. იმის ძირის ფული
და სათადარიგო თანხა ნახევარ მილიონამდეა ასული
და 17 წლის არსებობის გამო ნდობაც დიდი აქვს
მოპოვებული. სხვა ბანკი, თუ სესხის გაცემაში
კანონიერს გზას მიჰყვება, ამ მოცილეობას დიდხანს
ვერ გაუძლებს და ნება-უნებურად იძულებული
შეიქნება ან იარალი დაჰყაროს, ან სესხი მამულის
ფასის კვალობაზედ იმდენი აძლიოს, რომ ეს მამული
საიმედო გირაოს აღარ წარმოადგენდეს და ეს უკა-
ნასკნელი ღონე ხომ სულთ-მობრძობა იქნება,

მხოლოდ რამდენიმე წამით სიცოცხლის ნაძალადე
ვად განგრძობება.

ამავე 1891 წელს მოხდა კონვერსია 75 მი-
ლიონის გირავენობის ფურცლებისა ყველა სააღგილ-
მამულო ბანკებისა, მაგრამ ჩვენი ბანკი რა კონვერ-
სიაში გაერეოდა, რომ ჯერ უვლებაც არა ჰქონდა
5-პროცენტთან გირავენობის ფურცლების გამოცე-
მისა. საზოგადოება დრტყინავედა, საყვედურობდა
ბანკის გამგეობას ასე საქმის დაგვიანებას, მაგრამ
თ. შავჭავაძეს ეს ყველაფერი მოსვენებას არ
უფრთხოვდა. მას რომ შეგნებულნი ჰქონოდა, თუ
რამდენად საჭირო იყო აჩქარება, განა ისე მოიქცე-
ოდა, როგორც მოიქცა? მანა არ გამოიყენებდა,
ვიმეორებთ, იმისთანა ცილამ მოვლენილ შემთხვევას,
როგორც ფინანსთა მინისტრის ყოფნა იყო თბილი-
სში და პირისპირად არ აუხსნიდა მალე ნება-რთვის
მიღების საჭიროებას? მანა მინისტრი უარს ეტყოდა
ამისთანა საქმეში, რომელიც იმისთვისაც სასურველი
იყო! მინისტრი თბილისში 1890 წელს სექტემბერში
ბრძანდებოდა და მაშინ რომ გამოეთხოვათ 5-პრო-
ცენტთან ფურცლების გამოცემის ნება, მასუკან
მომხდარ კონვერსიაშიაც აღვილად გაერეოდნენ:
მაგრამ არა, ამის მაგიერად თ. შავჭავაძემ გაჰგზავნა
ქალაქი და ისიც დაგვიანებული საკრედიტო კანცე-
ლარიაში, ყური მოუყრუა და ის არჩია, ველოდოთ,
ვიდრე თავისით საქმე გაკეთდებო. არც თითონ

დააჩქარა, არც სხვას დანება ასაჩქარებლად, ალბად იმ იმედით, რომ ქალაქი თაეის გზას არ დაჰკარგავს და როცა იქნება, ხომ მოგვივა ნება-რთვაო. ის კი ველარ გამოიანგარიშა, თუ ამ დაგვიანებით რამოდენი ზარალი მოსდიოდა ბანკს, სახელი როგორ უტყუებოდა სესხის სიძვირის გამო, ნდობა როგორ ეკარგებოდა.

*
* *

მაიარა ამ სახიფათო წელიწადმაც, მოხდა ბანკის საზოგადო კრება 1891 წ. და მრავალ იმ საყვედურის გამო, რომელიც გამოწვეული იყო თ. შავჭავჭავაძის უქმობითა და გულ-ხელ დაკრეფით ამისთანა მძიმე და პასუხ-საგებ საქმეში, თ. შავჭავჭავაძემ წარმოსთქვა ზედიზედ რამდენიმე თაეის გასამართლებელი სიტყვა. ეს სიტყვები თუმცა თ. შავჭავჭავაძის გაზეთში ჩაბეჭედის დროს გაუშალა შინებიანთ და ზოგან განგებ შეუმოკლებიანთ კიდევ; თუმცა ავტორი ცდილა, რომ მხოლოდ მსმენელთა გასამხიარულებლად წარმოთქმული ლათაიები და ბანკთან არაფრის მქონე ფრაზები ამოეშალა, — მაინც ბევრი რამ დარჩენილა ამ სიტყვებში, რაც დაგვეხმარება იმის გასაგებად, თუ რაოდენის ცოდნითა და ლოგიკით აღჭურვილა თ. შავჭავჭავაძე ამ ჩვიდმეტის წლის გან-

მეცხოებაში, ე. ი. მას აქეთ, რაც ის ბანკის გამგე-
გებლად ამოუჩინებიათ.

თ. შავკაევაძემ ჯერ რისხვა-გრგვინით მიჰმართა
თავის მოსაყვედურით და ზოგიერთა გამგეობის
წევრთაც, რომელნიც ძალას ატანდენ გამგეობას
სესხის გასაიაფებლად ჯეროვანი ზომები მიეღო, და
აი რა სთქვა სხვათა შორის: (ჩვენ ამ სიტყვებსა
კწერთ „ივერიის“ ამ ნომრიდამ, 1891 წ. 103 №,
რომელდევ ორა დღე ცხვა, რომ უფრო კარგა გამოძ-
ცხვარეო).

„ბრალსა მღებენ, რატომ მინისტრი არა
„ნახე, რაცა თბილისში იყო და არ იშუამდგომ-
„ლე ბანკის სესხის გაიაფების შესახებო..... რა
„გამოვიდოდა რომ მენახა კიდევ მინისტრი? (!) .....
„განა შესაძლებელი არ არის ისევ ის გამოსულიყო,
„რაც დღეს არის, ე. ი. დღევანდლამდე არ გადაწყვე-
„ტილიყო ჩენი საქმე?... ბათუმის საზოგადოებამ
„მინისტრსა სთხოვა, ნება მიეცით თბილისის სათაეად-
„აზნაურო ბანკს, აქედგანაც დაიგირაოს მამულე-
„ბიო. მინისტრი დაჰპირდა, მიეცემ ნებას, თუ გამგეო-
„ბა ამაზედ თხოენას წარმოადგენსო. ეს 8 დეკემბერს
„მოხდა. ორის კვირის შემდეგ ჩენ თხოენა გავგზაფ-
„ნეთ ამის შესახებ და აქამდის პასუხი არ მოსელია
„ბათუმელებს. (!)..... ეთქვათ ჩემის მისვლით გა-
„მეკეთებინა ეს საქმე და ქალაქის გამოცემის ნე-
„ბა-რთეა მიმეღო, რა გგონიათ, ბ-ნო ფინანსისტებო,

„შევიძლებდით კი კონფერსიის ეხლავ დაწყებას? (III)
„ცხრა მილიონი სესხი გვაქვს გაცემული, კონფერსიის
„დროს ეს ცხრა მილიონი ექვს-პროცენტიანი გი-
„რაენობის ფურცელი უნდა დაგვეხსნა და შეგვე-
„ტანა ახალი ხუთ-პროცენტიანი ფურცლები ამდენივე-
„აშკარაა, რომ ყიდვის (!!!!) დროს 6-პროცენტი-
„ნის ფურცლის ფასი დარქმეულს ფასს ზევით
„აიწევდა (!!!!), გაყიდვის დროს კი 5-პროცენტიანი
„ძალიან დაიწევდა, იმიტომ რომ 5-პროცენტიანის
„ცხრა მილიონის ქალაქის განაღდება ერთბაშად,
„თუ ცოტა-ცოტა არ შევიდა ბირჟაზედ, ძალიან
„გააიაფებდა ამ ქალაქს და 6-პროცენტიანს გააძვი-
„რებდა. ორივე შემთხვევაში ზარალი იყო. შანა
„აგრე ადვილი იყო ამ საქმის გაკეთება? ჩენი ფი-
„სანსისტები იტყვიან, ძალიან ადვილი იყო. შთქვათ,
„ადვილი იყო. მერე სურვილს კი მივალწევდით,
„ე. ი. მსესხებლებს გზას შევუკრავდით, რომ საკრე-
„დიტო საზოგადოებაში აღარ გადასულიყვნენ? ვერა,
„ვერ შევუკრავდით, რადგან ჩენი 6-პროცენტიანი
„გირაენობის ფურცლები აგრე ერთბაშად ბირჟაზედ
„მისთვის გამო შესაძლებელია 80 მან. ღირებული-
„ყო (!) იმათი ობლიგაცია კი 98 მან. ღირს. ღიდად
„დარწმუნებული ვარ, რომ მხოლოდ დიდის სი-
„ფრთხილით და ისიც ოთხის წლის განმავლობაში
„თუ შეიძლება ამ კონფერსიის დამთავრება..... თუნდ
„დღესაც ხელთა გვქონდეს ეგ 5-პროცენტიანი გი-

„რაენობის ფურცლები, მაინც გირჩევდით, მოსულა
„დეთ, რა ლონის ძიებას იხმარებენ და როგორ
„გაივლიან მაგ კონფერსიის გზას რუსეთის საადგილ-
„მამულო ბანკები. მიმეორებ, აქ ერთის მხრით
„ცხრა მილიონი ნ-პროცენტიანი ფურცლებია გა-
„მოსახსნელი და მეორე მხრით ცხრა მილიონი
„ნ-პროცენტიანი ფურცელი შესატანი ბირჟაზედ და
„ამას კი დიდი სიფრთხილედ, დიდი წინ-დახედულობა
„და დიდს მანძილზედ თვალის გადაწვდენა უნდა,
„რომ კაცმა ესრიგიანად და უზარალოდ მოახდი-
„ნოს.“

სოტა ვრცლად ამოეწერეთ ეს სიტყვები თ. შავე-
ქვაძისაგან სახალხოლ წარმომთქმული და მისგანვე სა-
თუთად გადაბეჭდილი თავის გაზეთში, რადგან ეს
არის იმის ხმალიცა და ფარიც, ეს არის იმისი საგე-
რი იარაღიცა და სატეეიც. ამოეწერეთ და თან ამო-
წერის დროს გვაგონდება, რა რიხითა და გერგინვით
ამბობდა თ. შავექვაძე ამ ეითომ-და უცილობელ
ქეშარიტებას, რა ძლიერ-მოსილობა ეტყობოდა სა-
ხეზედ, რაკი დარწმუნებული იყო, რომ თავის თაყ-
ვანის-მცემელთაგან საქმის განურჩევლად მარტო ბა-
ლი-ალას გაიგონებდა.

მაგრამ კარგად ჩაეუკვირდეთ ამ სიტყვებს, გა-
ვიგოთ მათი მნიშვნელობა და ყოველს ნაბიჯზედ
დაერწმუნდებით, რომ მათს წარმომთქმელს სრუ-
ლიად არა ესმოდა-რა იმ საქმისა, რასაც ასეთის

სითამამითა და სიამაყით ასწაფებდა თავის მსმენელებს.

თ. ჰაეჭავაძე ბრძანებდა, მინისტრის ნახვით არა გამოვიდოდარაო; აი, ბათუმში, პირადად სთხოვეს მინისტრს, მაგრამ მაინც დღემდის არა გამოვიდა-რაო. მერე ეიკითხოთ, ერთი, დღეს ბანკს უფლება აქვს თუ არა ბათუმში სესხის გაცემისა? წარმოიდგინეთ რომ აქვს და ეს ნება-რთუა მხოლოდ იმიტომ არის მოსული, რომ ბათუმელებმა ეს პირის-პირად სთხოვეს მინისტრს იქ გავლის დროს, თორემ თუ მარტო ქალაქის გავზაფხით გამოსულიყო რამე, განა მტკნარი უარით მოუვიდოდა გამგეობას ამ საქმის შესახებვე სამინისტროდამ? ქალაქში ვერ გასჭრა, უცხო პირთ პირდაპირ მოახსენეს მინისტრს საქმის გარემოება და ამ პირდაპირმა ნახვამ და საქმის გამორკვევამ მოახდინა ის, რომ დღეს ჩვენი ბანკი სესხს აძლევს ბათუმის მამულებზედ. ახლა ესა ბრძანეთ, განა «მჭევრისა და გზიანის» მოქმედოს შეჭფერის საბუთად გამოიყენოს ის, რაც მის სიტყვებს ასე აშკარად, ასე თვალსაჩინოდ ამტყუნებს და რაც პირიქით ცხადად ამტკიცებს იმას, რის უარ-ყოფასაც ცდილობს „მართლის მწვერვალის“ ხელში მჭერელი ორატორი?

ნებაც რომ გეკონოდა ნ-პროცენტიაანის ბილეთების გამოცემისა, შევიძლებდით კი კონვერსიის ეხლავე დაწყებასაო? და თვითვე პასუხს აგებს, რომ შეუძლებელი იყო, ეს ასე უცებ დაგვეწყო, რადგან

კონვენსიის დროს 9 მილიონი 6-პროცენტისანი ფურცლები უნდა გვეყიდნა და 9 მილიონისავე 5-პროცენტისანი ფურცლები შეგვეტანა ბირჟაზედ გასასყიდადაო. აშკარააო, ყიდვის დროს 6-პროცენტისანი ფურცლის ფასი დარქმეულ ფასს ზევით აიწევედა და გაყიდვის დროს კი 5-პროცენტისანისა ძალიან დაიწედა. ამისთანა საქმეს, როგორც კონვენსიაა, დიდი სიფრთხილე, დიდი წინ-დახედულობა და დიდს მანძილზედ თვალის გადაწედენა უნდაო.

აქ კალამი აღარ გვემორჩილება და ჩვენდა უნებურად იწევს თხუთმეტი გაცემის ნიშანი ერთად დასვას. მოდით და ნუ გაიოცებთ, რომ ესეთი „ფრთხილი, წინ-დახედული და დიდს მანძილზედ თვალის გამაწედენი“ პირი საქვეყნოდ ჰქადაგებს იმისთანა რასმეს, რაშიაც იოტის ოდენი ცოდნა არ არის და ჰქადაგებს იმისთანა საგანზედ, რომლისაჲც 17 წლის განმავლობაში მოვალე იყო, ანა-ბანა მაინც ესწავლა. მხოლოე ენახავთ, მართალს ეამბობთ, თუ არა.

* * *

როცა კონვენსიაზედ ელაპარაკობდით, ვგონებთ, ცხადად გამოეარკვიეთ, რომ კონვენსიის დროს, უთუოდ უნდა ტირაჟში გამოვიდეს ყველა ის 6-პროცენტისანი ფურცლები, რომელთაც კონვენსია შეეხება. შეიძლება ბანკს თუნდაც სხვა

მილიონის გირაერნობის ფურცლები ჰქონდეს გამოცემული, მაგრამ კონფერსია კი მოხდეს მხოლოდ ამ ჯამის ერთ ნაწილზედ, ან მთელ ჯამზედ ერთად. როგორც უნდა იყოს, მაინც კონფერსიის დროს საჭიროა ყოველ ას მანათიან 6-პროცენტთან ფურცელზე ბანკმა მხოლოდ 100 მანათი ნაღდი იქონიოს ტირაჟში გამოსულ ფურცლის პასუხის გასაცემად. მანა წარმოსადგენია, რომ ბანკს 100 მანათზედ მეტი დაუჯდეს ის ფურცლები, რომელთა პატრონიც კონფერსიისა და მაშასადამე ტირაჟის დროს ვერა გზით 100 მანათზედ, დარქმეულ ფასზედ, მეტს ვერ მიიღებს და ნება-უნებურად ამ ფასს უნდა დასჯერდეს? მაშ როგორ-ღა „აშკარა“, რომ კონფერსიის დროს 6-პროცენტთანების ყიდვა დასჭირდებოდა თ. ქვეჭაეძეს და ამის გამო მათი ფასი 100 მანათზედ, დარქმეულ ფასზედ, ზევით აიწიედა!?! ეს არამც თუ არაეისთვის «აშკარა» არ არის, ფიქროშიაც კი ვერაფერს გაიტარებს, მაგრამ თ. ქვეჭაეძეს თავისებურად ესმის კონფერსია და რომ ფინანსისტის აბრუ არ გაიტეხოს, თავის თეორიას სხვებსაც ზარითა და ზემით უზიარებს: კონფერსიის დროს 9 მილიონის 6-პროცენტთან ფურცლების ყიდვა მოგვიწოდება და ეს მათ დარქმეულ ფასზე ზევით ასწივსო. კონფერსია და ყიდვა!! ჰკითხეთ, ერთი, ამ თავისებურ ფინანსისტს, ვისგან უნდა ეყიდნა ეს ცხრა მილიონის გირაერნობის ფურცლები? უნდა პორტფელი ამოედო

ილიაში, დაეწყო სათითაოდ, რაც ქვეყანაზე ქალაქ-
დაბებია და კარზე მისდგომოდა ყველას, ვისაც კი
ჩვენის ბანკის გირაუნობის ფურცელი გააჩნდა? (*)
მაშინ ოთხი წელიწადი კი არა, ოთხასი წელიწადიც
არ ეყოფოდა კონფერსიას, რადგან, ვიდრე სულ არ
„იყიდდა“ რაც დედა-მიწის ზურგზე ნ-პროცენტიანი
გირაუნობის ფურცლებია, კონფერსიას ვერ დააძთაე-
რებდა.

სხვა ბანკებმა როგორღა მოახდინესო კონფერსია,
იქნება იკითხოთ. იმათ მოახდინეს ისე, როგორც
ზემოდ ავხსენით. ჯერ-ჯერობით 75 მილიონისა
ნ-პროცენტიანი ფურცლები გამოსცეს და სწორედ
ამდენივე 75 მილიონი ნ-პროცენტიანი ტირაჟში გამო-
იყვანეს, გააბათილეს; გააბათილეს ისე, რომ იქნება ის
ფურცლები თვალითაც არ უნახავთ და არც საყიდლოდ
ძებნით თავი შეუწყუხებიათ; გამოაცხადეს, ესა და ეს ფურ-

(*) გამგეობის მეორე წევრმა თ. თარსნიშვილმა
კიდევ უფრო მეტი მუყაითობა გამოიჩინა. ის ამერიკასა
და კანადაშიც კი არა წარმოებდა წასკლას, ოღონდ
უკვლავ გირაუნობის ფურცლები შეესყიდნა, მაგრამ ნუ
დავავიწყებთ, რომ თ. თარსნიშვილი მხოლოდ მეორე
წელიწადია, რაც ბახეში მსახურებს და იმას უფრო
მეტი გარჯა მოუთხოვება. მაინცა და მაინცა საქებურია,
რომ მას ამ მოკლე ხანში ასე კარგად შეუფერება თა-
ვისი ცოდნა და აზრები თავის უფროსის ცოდნასა
და აზრებთან.

კლები ტირაეში გამოვიდნ და პატრონი ამა და ამ დღიდამ სარგებელს ამ ფურცლებზე აღარ მიიღებსო, კასაში მობძანდეს და ყოველს ამ ას მანათიანს გირაენობის ფურცელზე თავისი ასი მანათი თავნი ჩაიბაროსო.

სხვა ბანკები რომ ასე მოიქცნენ, განა მათი მოქმედება საეაღდებულოა თ. ქვეყანაძისათვის? ან რა ცოდვაა, რომ თ. ქვეყანაძემ, როგორც თავისებურმა ფინანსისტმა, სხვა, თავისებური გზა გაიკვლოს და ამ გზით გაიაროს? მაგრამ საქმე ის არის, რომ „გირაენობის ფურცლების ყიდვა დარქმეულ ფასს ზევით კონვერსიის დროს“ მხოლოდ თვალში ნაკრის ჩასაყრელად იყო წარმოთქმული იმ იმედით, რომ შე ეხლა სიტყვას ვერაინ შემომიბრუნებს და თუნდა შემომიბრუნოს კიდევ, ჩემნი მომხრენი მალე ჩააჩუმებენ, — თორემ შესრულებით კი ვერ შეასრულა და ვერც შეასრულებდა, ამიტომ რომ არამც თუ მოუხერხებელია და შეუსრულებელი, ჭკეაშიაც კი მოსასვლელი არ არის იმისთვის, ვისაც ცოტაოდნად მაინც ესმის ბანკისა და კონვერსიის საქმე.

კონვერსიაც რომ მოგვებღინა, მაინც იმ მსესხებლებს, რომელნიც საკრედიტო ბანკში გადადიან, გზას ვერ შეეუკრავდით, რადგან ჩვენ ი ნ-პროცენტინი გირაენობის ფურცლები, ეგრე ერთბაშად ბირჯაზედ მისევის გამო, შესაძლებელია, 80 მან. ლი-

რეზულიყო და იმათი ობლიგაცია კი 98 მანათი
ღირსო.

ამას ამბობს თავმჯდომარე თბილისის სათავად-
აზნაურო ბანკისა, რომელმაც კარგად უნდა იცო-
დეს, და თუ არ იცის, ეხლა მაინც უნდა შეიგნოს,
რომ ნდობა ჩვენს ბანკს თუ მეტი არა, ნაკლები
არა აქვს თბილისის საკრედიტო ბანკზედ და როგორ
მოხდება, რომ ფურცლები ამ ორის ბანკისა, ერთი-
სა და იმავე პროცენტის მიმცემნი ასე სხვა-და-
სხვაობდენ და სხვა-და-სხვაობდენ ისე, რომ მე-
ტის ნდობის მქონესი უფრო დაბლა იდგეს ფასში,
ვიდრე მეორესი?! აქ ერთბაშად მისევეა რა შუაშია?
ქონვერსიის დროს რომ ჩვენს ბანკს თუნდ ერთბა-
შად ცხრა მილიონი ნ-პროცენტიანი გამოეცა, განა
ამის სამაგიეროდ არ გააბათილებდა ცხრა მილიონს
ნ-პროცენტიანებს და ფულს არ გაანთავისუფლებდა?
მანა ამით ნდობა ჩვენს ბანკს მოაკლდებოდა რამე?
და თუ არ მოაკლდებოდა ეს ნდობა, რა დასწევდა
მის ნ-პროცენტიანების ფასს სხვა ბანკის ნ-პრო-
ცენტიანებთან შედარებით და დასწევდა ასე ლო-
ნიჯრად, ასე თვალსაჩინოდ, ას მანათზე თერამეტის
მანათით?!

რომ ყოველი სიტყვა, ყოველი ფრაზა თ. ქავ-
ქავაძისა კონვერსიის შესახებ სიმართლესთან და
ცოდნასთან კარგა მანძილზეა დაშორებული, ამტკი-
ცებს იმისი მოქმედება ბანკის 1891 წლის კრების

შემდეგ: ეხლავე ვერ შევიძლებთ კონვენსიის დაწყებასა, ბრძანებდა თ. ჭავჭავაძე და ერთ თვესაც არ გაუვლია ამავე კრების შემდეგ, რომ ის გაეშურა პეტერბურგს სწორედ კონვენსიის მოსახდენად, მერე იმისთანა კონვენსიისა, რომლის დროსაც ამერიკაში წასვლა არ დასჭირდებოდა ნ-პროცენტუანის ფურცლების საყიდლად.

თუ დაეუჯერეთ გამგეობის მოხსენებას 1891 წ. ივლისის 28 საგანგებო კრებაზედ წარმოდგენილს კონვენსიის საქმე სრულიად გაჩაჩხული იყო და იმედოვნა ჰქონდა პეტერბურგში მყოფს თ. ჭავჭავაძეს ჩენი ბანკის გირავნობის ფურცლებს 100 მანათიანს 99 მანათილად დააბინავებდა (*); მხოლოდ ერთი რამ აკლდა—საზოგადო კრების ნება-რთვა კონვენსიის მოსახდენად. როგორ მოხდა, რომ ფრთხილს, წინ-დახედულს და დიდს მანძილზედ თვალის გადამწვდენს თ. ჭავჭავაძეს დააფიწყდა ალება ამ ნება-რთვისა, ურომლოდაც არამტოუ მინისტრს არ უნდა გამოსცხადებოდა, თბილისიდან ფენიცი არ უნდა გაედგა,—ეს არ ვიცით, მაგრამ ის კი კარგად გვახსოვს, რომ ზედამხედველმა კომიტეტმა საჩქა-

---

(*) შეადარეთ ამ ამბავს იმისაკენ სიტყვება, რომ კონვენსიის დროს სკენმა ნ-პროცენტუანმა გირავნობას ფურცლების ფასმა შეიძლება 80 მანათამდე დაიწიოს, — ესეც წინდასხედულობის ერთი ნაყოფია.

როდ შეჰყარა ზაფხულის სიცხეებში ზემოხსენებული საზოგადო კრება და საჩქაროდვე გაუგზავნა თ. ჭავჭავაძეს მოთხოვნილი ნება-რთვა. რაკი ნება-რთვა ასე მარჯვედ მივიდა, მაშ კონვენსიის საქმეც უნდა დამთავრებულიყო; მაგრამ წარმოიდგინეთ რომ დამთავრების მაგივრად მოდის წერილი თ. ჭავჭავაძისა, რომ მინისტრმა არ მიჩიია (საჟუკირდით ერთი ამ «არ მიჩიია»-საც) ეხლა კონვენსიის მოხდენაო.

მაშ ეტყოდა აქ ოთხი წელიწადი არაფრისთვის საქირო არ იყო და თ. ჭავჭავაძე რომ პატარა ადრე შესდგომოდა საქმეს, კონვენსიას ადვილად მოახდენდა. ასე გამოდის ყოველ ამ მიწერ-მოწერილამ, მაგრამ ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ და დიდადაც დარწმუნებულნი, რომ რაც უნდა დროზედ წაბძანებულიყო თ. ჭავჭავაძე პეტერბურგს და ერთი დუჟინი ნება-რთვაც თან წაეღო, მაინც ვერას განდებოდა ამისთვის, რომ რაკი კაცი რომელსამე საქმეს იკისრებს, ამ საქმის ვითარება ცოტათი მაინც უფრო კარგად უნდა ჰქონდეს შეგნებული, ვიდრე თ. ჭავჭავაძეს კონვენსიის საქმე ან კრების დროს ესმოდა, ან, ვიტყვით გაბედვით, დღეს ესმის.

*
*
*

საოცარიო, იტყვიან: თუ თ. ჭავჭავაძე ასე

შოკლებულია ბანკის საქმის ცოდნას, როგორღა განაგებსო მას დაარსებიდამე, ან ბანკის საქმეთა სელას რატომ მისი მენებელი გავლენა არ ეტყობაო? ესეც, პირველის შეხედვით, ერთი გამოცანაა, რომლის ახსნა და გამორკვევა სრულიად საძნელო არ არის, თუ მკითხველი არ დაიღალა და ცოტაოდენს ხანს კიდევ თავის ყურადღებას არ მოგვაკლებს.

ჯერ ესა, რომ სელაჲ არის და სელაჲ. კიბორჩხალის ლოლიაღსაჲ სიარული ჰქეიან და ორთქლის მავალ მაშინის ფრენასაჲ და ჩენი ბანკი თ. ქავქავაძის ხელში სწორედ კიბორჩხალასავეთ მილოლიალებდა; თუ სხვა რაიმე გავლენის წყალობით ფრთას გაშლიდა და ზრდას უმატებდა, რომ აზრი ბანკის დამაარსებელთა უფრო ნაყოფიერად შეესრულებინა, თ. ქავქავაძე მხად იყო ფრთებიჲ შეეკვეცა და ზრდაჲ შეეჩერებინა. ეს კიდევ არაფერი: თ. ქავქავაძის ხელში ბანკმა არა ერთხელ და ორჯერ ისეთი დღეჲ გამოიარა, რომ კინალამ სული განუტევა და თვით ბანკის გამგებელს თ. ქავქავაძეს იმის გამობრუნებისა იმედიჲ აღარა ჰქონდა. საჭიროა ჩენს ნათქვამს დასამტკიცებელი საბუთები და ციფირები თან მოვაყოლოთ, რომ მკითხველმა თვითვე განსაჯოს საქმის სიმართლე და სიმტყუნე და მართო ლიტონს სიტყვაზე არ გვენდოს.

ზემოდა ესთქვით, — ბანკის გამგებელთა უმთავე-

რესი ყურადღება იმაზედ უნდა იყოს მიქცეული, რომ მამულებზედ ზომიერად გასცენ სესხი ე. ი. მამულის პატრონმა ვალი დაგირავებული მამულის შემოსავლიდამ გაისტუმროს ხოლმე მთელ იმ ვალის განშავლობაში, რა ვადითაც ვალია აღებული. ეს არის თითქმის ანიც და ჰოეც ბანკის მოქმედებისა, სადაც უნდა მისწედებოდეს მისი ხელი და სადაც უნდა აძლეედეს სესხსა: თბილისს, თუ ქუთაისს, ლერბენდსა თუ შამახიას, ბაქოს, თუ ბათუმში. შევლგან უნდა აიწონ-დაიწონოს საქმის ვითარება, მიღებულ იქმნას მხედველობაში, თუ სად არის მოსალოდნელი, რომ მამულების შემოსავალი იმატოს, სად შემცირდეს და ეს ყოველივე უნდა იყოს გზის მაჩვენებელი ბანკის გამგებელთათვის. რასაკვირველია, ისიც არ უნდა დაავიწყდეთ, რომ ერთისა და იმავე თვისის მამულზე თბილისში, მაგალითად, უფრო მეტი სესხი გაიცემა, ვიდრე სადმე ბაქოსა თუ ქუბაში: რადგან, თუ მამული ბანკს დარჩა თბილისში, ან თბილისის გუბერნიაში, უფრო ადვილი მოსავლელი იქნება, ვიდრე სხვაგან სადმე.

თუმცა სესხის სიფთხილით გაცემა უმთავრესი საქმეა ბანკის სხვა საქმეთა შორის, მაგრამ არც ისე საძნელოა, როგორც იქნება ზოგს ეგონოს. მამულის ნამდვილი შემოსავლის შეტყობას და გაცნობას ყოველ იმ გარემოებისას, რასაც შეუძლიან შემოსავლის შესამჩნევად შემცირება ან მომატება, თხოულობს ბან-

კის გამგებელთა და დამფასებელთაგან მხოლოდ მუყაითობას, საქმის ერთგულებას და ცოტაოდენს ცოდნას შემოსავლის ანგარიშისას. აქ არც დიდი სიბრძნეა საჭირო, არც დიდი გამოცდილება.

მნახოთ, ახლა, რამდენი გასცა ბანკმა დაარსებიდამ იანერის პირველამდე 1891 წლისა და რამდენი ამ მამულთაგანი დარჩა ბანკს მყიდველის უშოვნელობის გამო, ან რა იზარალა ამ მამულებზე. ჩვენ იძულებულნი ვართ ბანკის მოქმედება ორ ხანად გაეყოთ: დაარსებიდამ 1883 წლამდე და 1883 წლიდამ 1891-მდე. ამიტომ რომ 1883-მდე ბანკს ხელ შეუშლელად და სიტყვის შეუბრუნებლად განაგებდა თ. შავქავაძე თავის ორ სასურველს ამხანაგებთან: თ. ჩოლაყაშვილთან და თ. ავალიშვილთან ერთად. მამზობთ სასურველებთანაო იმისთვის, რომ იმავე სახსოვარ 1891 წლის კრებაზე თ. შავქავაძემ ამ ორ პირს რალაცა შემთხვევის გამო საჯაროდ, ათასის მსმენელის წინაშე, ბანკის მხსნელნი, ბანკის ფეხზედ დამყენებელნი უწოდა და სრულის თავის გულის წყრომით აღიჭურვა იმათ წინააღმდეგ, რომელთაც მოიწადინეს ამ სამების დარღვევა. იმის ლაპარაკიდამ გამოდიოდა, რომ ეს სამნი ფრთხილნიც ყოფილან, წინ-დახედულნიც, დიდს მანძილზედ თვალის გადამწედენნიც და დიდი შეცოდება მოუვიდა იმას, ვინც ხელი შეუშალა ამ განუყრელს სამებას. მაშ რა ჰქნა, რამდენი საიმედო სესხი გასცა ამ საამოდ შე-

ხამებულმა ტრიუმფირატმა რვა წლის განმავლობაში 1883 წლამდე და რამდენი გაიცა ამისთანავე სესხი მასუკან, როცა სამთა კავშირი დაირღვა და ბანკის გამგეობაში ჩაერთა არა ფრთხილი, წინ-დაუბე-დავი და დიდს მანძილზედ თვალის ვერ გადამწედენი პირი.

* * *

ბანკის დაარსებიდამ 1883 წლამდე ბანკმა გასცა 4.401,700 მანათის სესხი (*) და 1883 წლის შემდეგ კი 1891 წლამდე, ე. ი. მეორე რვა წლის განმავლობაში გასცა 6.964.900 მანათისა. მთელ ამ ხანში ბანკს დარჩა 1.748.852 მანათის (კაპეაგებს არ კანგარიშობთ) მამულები; მათ შორის მხოლოდ 260.000 თუ 270.000 მანათისა 1883 წლის შემდეგ მიღებული აღმოჩნდა, დანარჩენი სულ ამ წლამდეა დაგირავებული. პროცენტობით რომ ვიანგარიშოთ 1883 წლამდე ყოველ ას მანათიან დაგირავებულ მამულზე 33 მანათისა და 59 კაპეიკისა ბანკს დარჩენია მუშტრის უშოვნელობის გამო, ე. ი. მესამედზედ მეტი, და 1883 წლის შემდეგ კი ყოველ ას მანათიანზე მხოლოდ 3 მანათისა და 87 კა-

---

(*) თითქმის ყველა ეს ციფირება დაბეჭდილ ანგარიშებიდამ მოგვაქვს.

პეიკისა, ე. ი. ოცდამეხუთედზედ კიდეე უფრო ნაკლები
 ბი. ახლა ის რომ გავსიწჯოთ თუ რა უზარალნია
 ბანკს ამ მამულებზედ, მაშინ განსხვავებას კიდეე
 უფრო თვალსაჩინოდ დაეინახაეთ. 1883 წლამდე
 მიღებულ მამულებზედ ბანკს უზარალნია თაენში
 100.560 მ. და სარგებელში 503.923 მ., სულ 604.483
 მანათი და ამ წლის შემდეგ მიღებულებზედ კი
 თაენში უზარალნია 545¹ მანათი და სარგებელში
 სულ ას თუმნამდე (*). ვიანგარიშოთ თუნდ ამაზედ
 ძეტი და ზარალი ჩავაგდოთ 2000 მანათი თაენში
 და სარგებელში; მაშინ გამოდის, ამავე პროცენტის
 ანგარიშით, რომ ყოველ ას მანათიან მამულზე,
 რომელიც 1883 წლამდე დაუფირაეებიათ ბანკს უზა-
 რალნია 13 მან. 73 კაპ. და ამ წლის შემდეგ და-
 გირაეებულზე ყოველ ას მანათიან მამულზე უზა-
 რალნია სამ (3) კაპეიკზე ცოტა ნაკლები.

მთხ მილიონ ნახევრის გაცემულობაზედ ექვსა-
 სი ათასი მანათის ზარალი,—აი მონალეაწევი თ. შავ-
 ქავაძისაგან ცამდე აყუანილ სამთა კაეშირისა და

(*) ეს უკანასკნელი ციფირა ანგარიშებიდან არა
 ჩანს, მაგრამ ჩვენ ნამდვილად ვიცით, რომ ამ მამულებზედ
 ძეტი ზარალი არა უოფილა, თუ სახეში არ მაკიდებთ
 შიდაოკის მამულს, რომელაც 1889 წელს არის და-
 გირაეებული და რომლის ზარალიც ვერ გამოარკვეულია
 არ არის.

*) უნდა იყოს 120,545 (სახ. ბიბლ. № 2833 - 1992)

მასუკან კი შეიდ მილიონს გაცემულობაზედ ზარალი მხოლოდ ორასის თუმნისა!!!

მს ამბავი შეუმჩნეველი არ დარჩა და 1891 წლის ბანკის კრებაზედ შეეკითხნენ თ. შავჭავაძეს და მოითხოვეს ახსნა ამისთანა უცნაურის მოვლენისა. „მჭევრისა და გზიანის“ მოლაპარაკემ თ. შავჭავაძემ აღაზენა ბაგენი თვისნი და აი რა უპასუხა: აქაც სიტყვა სიტყვით ამოვწერთ, რომ უკეთ გაეიცნოთ თ. შავჭავაძის ლოგიკის ძლიერება და ისიც შევიგნოთ, თუ როგორ მალლა უპყრია „მართლის მწვერვალი“ ამ „გულ-წრფელს და ზნე-ქველს“ ორატორს.

„აქ სხვა პასუხი განა შესაძლებელია იმის მეტი, „რომ გამოცდილებამ მართალი გზა დაგვანახეა, უფრო „დაგვაბრძენა ამ საქმეში?... ახალ საქმეში გამო- „უცდებლობა ყოველ ადამიანის ნაკლულეევანებაა“... გვეუბნებიან: „რად შესცდითო? მართალია, შეეც- „დით, მაგრამ ნურას უკაცრავად კი და თქვენც შეს- „ცდით. ისეთი დამფასებლები ამოგვიყენეთ გვერდ- „ში, რომ თავის მოხსენებაში სწორდენ ხოლმე ოთახს „ოთხი კედელი აქვს და კედლები ერთმანეთის „პირდაპირა სდგანანო (საფილია). ომის შემდეგ ფუ- „ლი ბლომად მოედა, სახლების ფასმა აიწია, „მოეტყუედით, ასე გვეგონა, სულ ასე იქნებოა. „ამასობაში ტრანზიტი და ნამესტნიკობა გააუქმეს, „ჯარები გაიყვანეს, სახლების ფასმა უცბად დაიწია „და ხელში შეგვრჩა. რასაკვირველია, ამ გარემოე-

„ბას ეიგინდარას დამფასებლად ამორჩევამაც ხელი
„შეუწყო.... ის გარემოებაც, რომ თვალ-ყურის
„დევნება იყო საჭირო, წარსულის გამოცდილებამ
„დაგვანახვა. ხშირად კი ან ვერ გავედევნებოდით
„დამფასებელს, როცა მამული შორს იყო სადმე,
„ან ჩვენვე შეგვეცდებოდა.... ღრომ გამოცდილება შე-
„გეძინა და გამოცდილებამ კიდევ ჰკუთნა გვასწავლა.
„ითონ (ამასა და ამას) ჰკითხეთ, ეხლაც ისეთის
„ჰკუთნა, როგორისაც უწინ იყო? (სიცილია)“.
(„იკურია“ 1891 წ. № 112).

ჩაუკეირდით ამ სიტყვას, კარგად გასინჯეთ და
შეადარეთ, როგორც ერთი აზრი მეორეს, ისე თ.
შავეკვაძის საბუთები უტყუარს და ნამდვილს ფა-
ქტებს და თუ მაშინ მის სიტყვებში ნასახს ნახეთ
ან სიმართლისას, ან გულწრფელებისას, ან ადამიან-
ის ღირსების პატივისცემისას, მზა ვართ ენა დავი-
დუმოთ და მძიმე ბრალეულობა ეიკისროთ.

ჯერ ერთი ესა, რომ დიდად უმთავრესი წილი
ამ საზარალო მამულებისა 1881 წელს და 1882 წ.
არის მიღებული ბანკში და რატომ არ უშველა
თ. ქავკვაძეს და მის ტრიუმფირებს წინა ექვს წე-
ლიწადში შეძენილმა გამოცდილებამ, თუ კი აქ
მართლა განსაკუთრებული გამოცდილება იყო სა-
ჭირო? ან როგორ მოხდა, რომ სწორედ 1883
წელს მოიპოვა თ. შავეკვაძემ ეს გამოცდილება,
როცა ხელი შეეშალა და აღარ ამოუჩიხეს წევრად

ერთი განუყრელი ბანკის მხსნელი თანამშრომელთა-
განი და მოიპოვა ისე, რომ მასუკან, რეა წლის
განმავლობაში, თითქმის აღარც ერთი შეცდომა
აღარ მოსვლია? თითქმისო, ვაშბობთ, იმიტომ, რომ
ამ გამოცდილებამ უმტყუნა 1889 წელს ზიალოვის
მამულის აღებისა და ამ ცხრადგან დაგირაეებულს ქო-
ნებაში 36000 მანათის სესხად გაცემის დროს; უმტყუნა
სწორედ მაშინ, როცა გამგეობაში ბრძანდებოდენ
მხოლოდ ფრთხილნი, წინ-დახედულნი და დიდს
მანძილზედ თვალის გადამწედენი თ. ჭავჭავაძე და
თ. ჩოლოყაშვილი და მესამე წევრი კი, რომლის
ვაუფრთხილებლობასა და წინ-დაუხედველობაზედ თ.
ჭავჭავაძე წამ და უწუმ ჰქადაგებს, ბანკის საქმეების
გამო სხვაგან იყო გაგზავნილი?

პნ იკითხეთ ერთი, თუ კრება მართლა იმისთანა
ვიგინდარა დამფასებლებს ირჩევდა, რომელთა სასა-
ცილოდ ასაგდებად და კრების გასამხიარულებლად
თ. ჭავჭავაძემ ოთხის კედლის ამბავი მოიტანა, განა
უფრო მეტი სიფრთხილე და წინ-დახედულობა არ
ეკირეებოდა ამ გეარ დამფასებლების მოხსენებათა
გასინჯვას? მანა მიიცემოდა იმოდენა სესხი, რომ
სამოცი ათას თუმანზედ ბევრად მეტი ზარალი მოსელო-
და ბანკს ამ დამფასებლების წყალობით? პნ რა
უშლიდა გამგეობას, ზედამხედველის კომიტეტისათვის
წარედგინა, რომ ამისთანა მანე დამფასებელი სამსა-

ხურიდამ გადაეყენებინათ? და თუ ამ გვარ სასტიკს
ლონეს რაიმე მიზეზით მოერიდა, მოვალე მაინც
არ იყო, რომ ყოველივე დაფასება, მეტადრე ამისთა-
ნა დამფასებლისა, კარგად აეწონ-დაეწონა, ხშირად
აღგილობრივ გაესინჯა და ისე გაეცა სესხი? ადგი-
ლობრივ გასინჯვას სიშორე გვიშლიდაო. ახლა გა-
დააღელეთ თვალი ამ საზარალო მამულების სიას, თუ
თითქმის ყველა თბილისში არ იყოს, და ძნელი
იქნებოდა გამგეობის წევრთათვის გაესეირნათ და
თაყიანთ თვალით ენახათ, თუ რაში აძლევენ 2000,
3000 მანათს და კიდევ მეტს, მეტადრე რაკი ამი-
სთანა არა საიმედო დამფასებლები ეგულებოდათ?
როგორ მოხდა, რომ თბილისშივე ა. ყარაღანოვს
მისცეს 12000 მანათი მამულში, რომელიც 5000 მა-
ნათად ძლიერს გაჰყიდეს; ლიაშენკოს 6000 მანათი
მისცეს 2000 მანათიან მამულში; ლუარსამიძეს
14000 მანათი მისცეს იმისთანა მამულში, რომე-
ლიც იმავე „ვიგინდარა“ დამფასებლის მოხსენებაში
ერთ ალაგას 10500 მანათად არის მხოლოდ დაფა-
სებული და 8000 მანათზედ მეტი იზარალეს; ერეიეს
დაუსრულებელს სახლში მისცეს ერთბაშად 18000
მანათი, როდესაც იგივე „ვიგინდარა“ დამფასებელი
ამბობდა, რომ ერთბაშად მიცემა შეუძლებელია,
ნაწილ-ნაწილ უნდა მიეცეს ვაკეთების კვალობაზე-
დაო და ამ დაუდევრობის წყალობით 10000 მა-

ნათი მეტი იზარალეს; მ. შორღანოვს მისცეს 33000 მანათი ევრაზედ მამულში, რომელიც 7000—8000 მანათზედ მეტი არა ღირდა არც ტრანზიტის, არც ნამესტნიკობის დროს და თუმცა ამ აღგილას ცხენის რკინის გზის გაყვანის შემდეგ ფასებმა თითქმის ერთი ორად იმატა, მაინც იგივე 55000 მანათად დაფასებული მამული გამგეობას 14000 მანათადაც ვერ გაუყიდნია. მინ მოსთელის კიდევ სხვა ამ გვარ მაგალითებს, აქვე, ცხვირ წინ, თბილისშივე მომხდარს, რომელთაც ბანკს აუარებელი ზარალი მოუტანეს მხოლოდ იმიტომ, რომ თ. ქავჭავაძე მის თანამშრომლებითურთ გამოცდილების შეძენაში იყვნენ გართულნი.

ზარალი და მოგება ძმები არიანო,—აი რითი იხდიდა თ. ქავჭავაძე კიდევ ბოდინს. დიდაც ძმები არიან, მაგრამ ეს ფრაზა ყველას და ყველაფერს მაინც ბოდინს ვერ მოხდის. ამ სიტყვებით რომ თავის გამართლება შეიძლებოდეს, ყოველი გაკოტრებული ბანკირი, თუ ეაქარი მათ მიჰმართავედა და ბრალს ადვილად აიხსნიდა, მაგრამ საქმე ის არის, რომ ზარალსაც თავისი ზომა უნდა ჰქონდეს და მოგებასაც. 1883 წელს რომ ბანკს მოქმედება შეეჩერებინა, ძვირად დაუჯდებოდა მას თ. ქავჭავაძისა და იმის ამხანაგთა გამოცდილების შეძენა. მაშინ ბანკს, მთელს იმის აელა-დიდებას რომ თავი ერთად მოუყაროთ, მხოლოდ 403,000 მანათის ქონება

ჰკონდა და ზარალს კი 600,000 მანათზე მეტისას მოელოდა.

ცხადი არ არის, რომ ესეთს ზარალს ვერ აუვიდოდა მთელი ბანკის ქონება თავის ძირის ფული და სათადარიგო თანხაც რომ სრულიად ზედ მიეკუთლიტა? მას აქეთაც მთელმა რეა-ცხრა წელიწადმა გაიარა; ყოველ წლივ ნახევარი მოგება და ხშირად მეტიც მხოლოდ ამ ძველის ზარალის დაფარვას უნდებდა და მაინც კიდევ დღესაც ბანკს თავი კარგად ვერ დაულწევია ამ მხნე და ნაყოფიერ გამგეობის მონალეაწევისაგან.

* * *

ჩვენა ენახეთ ნიმუში თ. ჭავჭავაძის თავის გამართლებისა, როდესაც მის მოქმედებას კრიტიკულის თვალით შეხედეს, გასაკიცხს გასაკიცხი უწოდეს და საკებურს საკებური; ჩვენ გაეცანით ის ხერხიც, რომელსაც მიმართავს ხოლმე თ. შავჭავაძე ხალხში სიცილის გამოსაწვევად და იმათ დასამცირებლად, რომელნიც გაბედვენ და წუნს რასმე დასდებენ ან მის სიტყვას, ან მის ნამოქმედარს; მაგრამ ჩვენ ჯერ არ ჩავკვირებებივართ ერთს სხვა გვარ ხერხს კიდევ, რის შეტყობაც საჭიროა ამ „მკვერისა და გზიანის“ ორატორის უფრო საფუძვლიანად გაცნობისათვის. მე მამბრალებენო, ბრძანებს თ. შავჭავაძე ერთ-

ერთ თავის სიტყვაში, რომ გულ-ქვა ვარ და მოგა-
ლეს შეღავათს არ ვაძლევო. მაგრამ თუ ასეთის
„გულ-ქვაობით ხალხს შევაჩვევთ ვალის დროზედ
„შეტანას, სწორედ დიდ სამსახურს გავუწევთ.
„ძარგად ვიცი, რომ ბევრი ათასს ბრალს დამდებს
„ამ გულ-ქვაობისათვის. მაგრამ მე ასეთის ბრალისა
„არ მეშინიან, როგორც იმ ექიმს, რომელიც ავად-
„მყოფს არჩენს. მალის პირნათლად გადაუხდებლობა
„ჩვენი მუწუკია, მე მინდა ეს მუწუკი გამოვრწყო,
„რომ მოჩხეს და თქვენ კი მეუბნებით — რად მა-
„ტკინეო, გულ-ქვა ხარო. მანა ეს გულ-ქვაობაა!“
„(„ივერია“ 1891 წლის № 114)“

წარმოიდგინეთ სულ ეს რომ მართალი იყოს,
რა საბუთი, და შეურყვევლი საბუთი, ეძლევა თ.
ქავქავადეს უშიშარის რაინდის შესამოსელში შეიმო-
სოს და ქექა-გერგვინით შემუხროს თავის მოწი-
ნალმდეგე წუწუნა ქალაჩუნები, რომელთაც ყოველ
მუწუკის გამორწყობაზედ ნერვები ეშლებათ და
გულს ეყრებათ! როგორ საქებური და სათაყვანებე-
ლი არ არის ეს მტკიცე და შეურყვევლი ხასიათი
თ. ქავქავადისა, რომელიც საზოგადოების სიკეთით
გამსჭვალულა, ოპერაციის ლესული დანა ხელთ
აულია და ჯანაოზ ექიმსავეთ ურჩენს წყლულსა და
იარებს სნეულთა და კეთროვანთა. მაგრამ ამ შე-
დარებას პატარა ფრთა გააშლევინეთ, ბოლომდე
ჩაპყვეით და გვიბრძანეთ: რას ეტყვიით იმ ექიმს, რომ-

მელიც მუწუკის გამორჩეობასა გპირდებით, სიცოცხლესაც მუწუკთან ერთად გამოგიჩეობთ და საიქიოსაკენ გიზამთ პირსა? საიქიოს გასტუმრებას არა ჰგავს განა, როდესაც ორსა და სამს თუმანში, თუნდა ათსა და ოცში, უყიდიან უკანასკნელს მამულს იმისთანა პირს, რომელსაც თავის ნაწიენადაგით ეს ბანკი დაუარსებია, თუმცა დარწმუნებულნი არიან, რომ ამ ფულის დაკლით ბანკს არა დააკლდება რა და მამული ყოველთვის ერთ ნახეერადა და ერთი ორად მეტ ფასად გაიყიდება იმ ფულზედ, რაც დაგირაფების დროს არის გატანილი?

მსეთი მაგალითები მარტო ერთი და ორი არ არის, მარტო ერთსა და ორს არ გამოუცდია ძალათ. ქვეყნაძეს საოპერაციო დანისა. მრავალი ბანკისავე დამფუძნებელი ცარიელზე დამჯდარა თავის მამულ-დედულისაგან; მაგრამ თ. ქვეყნაძეს მაინც ეერაფინ უსაყვედურებს, ასე რად მოიქეციო, ამიტომ, რომ ის ამ შემთხვევაში წესდებას მტკიცედ ასრულებდა, რომელიც არ აძლევს ნებას მამულზე დასტოვოს რამე ყოველ წლიურ შესატანიდამ.

მაგრამ ყველას ნება აქვს, დიდსა, თუ პატარას, დამფუძნებელს, თუ მხოლოდ სესხის ამღებს, სამართლიანის საყვედურით მიმართოს ექიმისა და მუწუკების იგავის აეტორს და უთხრას: «დაგეთანხმებით, „რომ რადგან წესდებას მტკიცედ შესრულება უნდა, „არავის შელაგათი აღარ მისცეთ და ერთი მანათის

„გულისთვის ათას თუმნიანი მამული თუნდა ახ
„თუმნად გაყიდოთ. ეს თქვენი უფლებაა, უფლება
„უცილობელი და ხელ-შეუხებელი და ტყუილად
„აღჭურვილ-ხაროთ იმათ წინააღმდეგ, რომელნიც,
„ვითომ, ამ უფლების შესრულების გამო, თქვენ
„რალაცა ბრალსა გდებენ და გულ-ქვას გიწოდებენ.
„შანგებ იმისთანა ბრალის კისრად ალება, რომლის
„უარ-ყოფაც აღვილია და ამ უარ-ყოფის დროს
„ქვეყნის მხსნელის ხირლაში გახვევა, — ესეც ერთი
„ფანდია წინააღმდეგთა დასამარცხებლად იქნება კარგად
„გამოსაყენებელი, მაგრამ ეკადრება კი საზოგადო
„მოღვაწეს, თუნდა დიდი გაჭირება დაადგეს, ამისთა-
„ნა ფანდებს მიმართოს? გულ-ქვაობას კი არაეინ
„გისაყედურებდათ, მაგრამ ნება კი გვქონდა მოგვე-
„თხოვა თქვენგან, რომ ყველასათვის ერთის საწყაოთი
„სწყაოთ, ერთის ადლითა ზომოთ. თუ კი შ—ს მთე-
„ლი თავისი ქონება დააკარგვინეთ, ჯ—ი ათის
„თუმნის გულისთვის ცარიელზედ დასვით, ჩ—სას
„უკანასკნელი ლუკმა მოუსპეთ, — რა ნება გქონდათ,
„რომ იგივე წესდება გვერდზედ მისდეთ და ჯ—ს,
„ა—ს, ო—ს, ქ—ს და მრავალ კიდევ სხვას ხუ-
„თას, ექვსას თუმნობით აკლიდით და ყოველ
„გვარს შელავათს აძლევდით? თუ კი თქვენგან
„ნაქები მუწუკის გამოარწყობა ეგეთი უკვდავება გე-
„გონათ, რომ პირველნი დასახოცადაც არ დაინდეთ,
„მეორეებზედ რატომ აღარა სცადეთ? ამასაც ხომ

„ვერ იტყვი, რომ პირველთა მამულები საშიში
„იყო და მეორეებისა არაო, რადესაც თქვენგან
„ნანატრმა გამოცდილებამ სულ სხვა დაგვანახვა.
„ვერც იმითი იმართლებთ თავს, რომ აქ რაღაც
„ასოები დაუსხვეთ, რომლიც არა გამეგებარაო;
„თუ საქირო იქნება, ეს ასოები გაიზდება, შეივსება,
„გადაიქცევა სიტყვებად და ფრაზებად, იმისთანა
„სიტყვა — ფრაზებად, რანიც ჩინებულად დაასურა-
„თებენ თ. ჭავჭავაძის ენა-მკვებრობას, სამართლია-
„ნობას, მიუფერებლობას.“

* * *

მათავეთ, და დასასრულ სრულის სიწრფელით
ვეკითხებით ჩვენს თავს: რა გააკეთა თ. ჭავჭავაძემ,
რომელსამე საზოგადო ასპარეზზედ?

რა გააკეთა დრამატულ საზოგადოებაში?

სხვათაგან ჩინებულად დაწყებულ საქმის უფრო-
სობა ჩაიბარა, ამ უფროსობაში მოვლა-გაზღის მა-
გიერად სიკვდილამდე მიიყვანა და მიმკვდარებული,
სულთ-მობრძავე სხვათა მიუგდო საპატრონებლად, —
ეხლა თქვენ მოუარეთო.

რა გააკეთა „წერა-კითხვის საზოგადოებაში“?

პრაფერი იმის მეტი, რომ ყოველსავე სასარგებ-
ლო აზრს და დაწყებულებას მუხლს უხუთაედა თავის
მოუნდომლობით და გულ-ცივობით.

რა გააკეთა სათავად-აზნაურო სკოლის დამფუძნებელ საზოგადოებაში.

პრაფერი, არაფერი, სრულიად არაფერი.

რად გარდაჰქმნა ქართული ყოველ დღიური გაზეთი?

შენიშენელიო, უსიკოცხლო, უსულო ქალაქის თაბახად, რომელიც მხოლოდ თ. ჭავჭავაძის პირადს, დიად, ეიმეორებთ, პირადს ინტერესსა და წადილს უურ-მოქრილ მონასავეთ ემორჩილება.

დასასრულ, რა მიმართულება, რა გზა აჩვენა, — რა გააკეთა, ყოველ დასახელებულ საქმის მსაზრდობებელ ბანკში, რომლის მოთავედაც ის ითვლება დასაწყისილამ დღემდე?

მთელის ჩეიდმეტის წლის განმავლობაში ვერ გაიცნო, ვერ შეითვისა ანბანიც კი ბანკის საქმისა, რომელზედაც ასე თამამად ჰქადაგებდა ბანკის კათედრილამაც და „თავის“ გაზეთის ფურცლებზედაც. მთელი რვა წლის განმავლობაში ისა და იმისი თანა-მოზიარენი „ბანკის მსხნელნი“ გამოცდილებას იძენდენ და მათგან ამ გამოცდილების შეძენა ბანკს ნახევარ მილიონზედ ბევრად მეტი დაუჯდა და რა დაუჯდება შემდეგში, — ეს ღმერთმა უწყის. მასუკან, როცა ერთი გამოცდილი დედა-ბოძთაგანი თ. ჭავჭავაძეს გვერდილამ ჩამოაცალეს, ბანკმა პატარა სული მოიდგა და შეიძლო თავის ასპარეზის გაერთელება თვისდა და სესხის ამღებთა სასარგებლოდ,

თ. ჭავჭავაძე წინ გადაელობა და იოტის ოდნადაც არ იზრუნა ბანკის კეთილ-დღეობისათვის. უკან დააყენა ნ-პროცენტთან გირაენობის ფურცლების გამოცემის საქმე, შეაფერხა კონფერსაა; უკან დააყენა და შეაფერხა იმიტომ, რომ არ ესმოდა არც თვით საქმე და არც იმისი მრავალ-ფერი მნიშვნელობა.

და როდესაც მოიწადინეს პირ-უთენელად გასინჯვა თ. ჭავჭავაძის მოქმედებისა, მიუთითეს ნაკლულევეანებაზედ, უჩვენეს, რომ საქმის ნამდვილ მკოდნეს არ შეეძლო ეთქვა ის, რასაც ლაპარაკობდა კრებებში ბანკის გამგეობის თავმჯდომარე, — სიტყვის შებრუნებას არ ჩეულობა თ. ჭავჭავაძემ მიმართა თავის გამართლების დროს იმისთანა საშუალებას, რომელსაც მიმართამს მხოლოდ ის, ვისაც „კაცებურის ღირსების გრძნობის პატივისცემა“ მართლა თავისებურად ესმის.

შოველის-ფერი მოეთმინება, თუ გნებავთ, მიეტყვება კიდევ საზოგადო მოღვაწეს: სიზარმაცეც, დროზედ უგულ-წრფელობაც, თვით თუნდ ისიც, რომ მოპირდაპირე ჰკიცხოს, ჰკილოს და ათასის კაცის წინაშე შეეკითხოს, გუშინ თქვენ უფრო ჰკვიანნი იყავით, თუ დღეს უფრო ჰკვიანნი ხართო (ესეც ალბად მაგალითია ზრდილობისა და „კაცებურის ღირსების გრძნობის პატივისცემისა“), — მაგრამ ის კი მიუტყვებელი და მოუთმენელია, რომ კაცი ფეხ ქვეშა სთელდეს სიმართლესაც და ჰეშმარიტებასაც თა-

ვის ამომრჩეველთა წინაშე! იმ ამომრჩეველთა წინა-
შე, რომელთაც თავიანთ ბედი და უბედობა ამორ-
ჩეულის კალთაში გაუხვევიათ და ისე ბრმად და თვალ-
ახვეულნი ენდობიან, რომ იმის პირიდამ ამოსული
უმეცრება მეცნიერებად მიაჩნიათ, მრუდე აზრი და
სიტყვა უმწვერვალეს მჭევრ-მეტყველებად, ხავს-მოკი-
დებული ოხუნჯობა დაუსრულებელის სიცილის წყა-
როდ, — დიად, ამისთანა დამყოლ, მინდობილ საზო-
გადოების აბუჩად აგდება კი, ვიმეორებთ, არც მო-
სათმენია, არც მისატყეებელი.

მაგრამ ეტყობა საზოგადოებაში თან და თან
აზროვნება მატულობს, ბრმად თაყვანისცემას ბო-
ლო ეღება და გზა ეხსნება კოდნა-კელევის სურ-
ვილს, თუ კი თ. ქავჭავაძემ თავის სახელის გასაახ-
ლებლად და თაყვანის-მცემელთა განსამტკიცებლად
მიმართა ამისთანა უცნაურ საშუალებას — ენა-უხვად
და გულ უხვად თავის ქებას თავისსავე გაზეთში. მე-
ტყობა იმის მიმკრთალებულ შარაევანდელის სხივებს მო-
ვარაყება ეჭირვება, გუნდრუკის მკმეველთა საცეც-
ხლოურს ნაკვერჩხლის შეკეთება, თუ თ. ქავჭავაძე არა
კმარობს პროზით თავის სახელის განდიდებას და
აწერინებს, თუ თითონა სწერს და ნობათად უძღენის
თავის გაზეთის ხელის მომწერლებს იმ ლექსს, რომ-
ლითაც დავიწყეთ ეს პატარა წიგნი და რომლითაც,
კოტა გადასხვაფერებით ვათაყებთ. მადასხვაფერება ის
არის მხოლოდ, რომ თავში გამოცანა იყო ძალიან

ადვილად მისახვედრი და ეხლა, რაკი გავიცანით თ. ილია ჭავჭავაძის მკვეერ-მეტყველება, სიმართლე, გულ-წრფელობა, სიმხნე და მიუფერებლობა, ლექსი პირდაპირ პირველ პირზე გადაკეთოთ და საშვილი-შვილოდ გადაეცეთ ჩამომავლობას ეს გაზეთის ფურცლებზედ მივიწყებული ამბავი.

ღიად, სამართლიანად უნდა ამბობდეს თ. ილია ჭავჭავაძე:

მე არაეინ მყავს ბადალი, გრძობის მცოცხლები
მწერალი,
ლომი ვარ, ოდეს განერისხდე, მაკად ძმობისა მღე-
რალი,
მიტყვი მკვერსა და გზიანსა, მიპყრია მართლის
მწვერვალი,
მარ ზნე-მაღალი, გულ-წრფელი, მხნე, მსრბოლი,
მოუფერალი.

դրված է 20 թվական.